

भारत सरकार
गृह वेव्हार मंत्रालय

आपत्ती वेवस्थापनाचेर
राष्ट्रीय धोरण
2009

राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी

आपत्ती वेवस्थापनाचेर
राष्ट्रीय धोरण
2009

भारत सरकार
गृह वेव्हार मंत्रालय

आपत्ती वेवस्थापनाचेर
राष्ट्रीय धोरण
2009

केंद्रीय मंत्रीमंडळान 22 ऑक्टोबर 2009 दिसा मंजूर केलां.

राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी

मांडावळ

- 1 उद्देशिका
 - 1.1.1 संदर्भ
 - 1.2.1–1.2.2 भारतांत आपत्तीच्यो जोखमी
 - 1.3.1 आपत्ती वेवस्थापनांत उपाट बदल (डीऍम)
- 2 उपागम आनी उद्दिश्टां
 - 2.1.1 दृश्टीकोन
 - 2.2.1–2.2.2 आपत्ती वेवस्थापन (डीऍम)
 - 2.3.1 उपागम
 - 2.4.1 उद्दिश्टां
- 3 संस्थात्मक आनी विधीक आंखणी
 - 3.1.1 आपत्ती वेवस्थापन अधिनेम, 2005
अधिनेमा अंतर्गत संस्थात्मक संरचना
 - 3.2.1–3.2.3 राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (ऍनडीऍमए)
 - 3.2.4–3.2.5 राष्ट्रीय कार्यकारिणी समिती (ऍनईसी)
 - 3.2.6–3.2.7 राज्य आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (ऍसडीऍमए)
 - 3.2.8 जिल्लो आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (डीडीऍमए)
 - 3.2.9 थळाव्यो अधिकारिणी
 - 3.2.10 राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन संस्था (ऍनआयडीऍम)

- 3.2.11 राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दळ (एँनडीआरएँफ)
- 3.2.12 शमन सांठे
- वर्तमान संस्थात्मक आंखणी
- 3.3.1 सैमीक संकश्टां विशींच्या वेवस्थापना संदर्भातली मंत्रीमंडळ समिती (सीसीएँमएँनसी) आनी सुरक्षे विशींची मंत्रीमंडळ समिती (सीसीएँस)
- 3.3.2 उच्च स्तरीय समिती (एँचएँलसी)
- 3.3.3 केंद्र सरकार
- 3.3.4 केंद्रीय मंत्रालयां आनी खात्यांची भुमिका
- 3.3.5 राष्ट्रीय पेंच वेवस्थापन समिती (एँनसीएँमसी)
- 3.3.6–3.3.7 राज्य सरकारां
- 3.3.8 जिल्लो प्रशासन
- 3.3.9 एका परस चड राज्यांचेर परिणाम करपी संकश्टाचें वेवस्थापन
- हेर म्हत्वाची संस्थात्मक आंखणी
- 3.4.1 सशस्त्र दळां
- 3.4.2 केंद्रीय निमलशकरी दळां
- 3.4.3 राज्य पुलीस दळां आनी अग्नी शमन सेवा
- 3.4.4 नागरी रक्षा आनी गृह रक्षक
- 3.4.5 राज्य आपत्ती प्रतिसाद दळ (एँसडीआरएँफ)
- 3.4.6 नॅशनल कॅडेट कोर (एँनसीसी), नॅशनल सर्विस स्कीम (एँनएँसएँस) आनी नेहरू युवा केंद्र संघठन (एँनवायकेएँस) हांची भुमिका
- 3.5.1 आंतरराष्ट्रीय सहकार्य

4	अर्थीक मांडावळ
4.1.1	उपागम
4.2.1	उदरगत आराखड्यांत आपत्ती वेवस्थापन आंगभूत आसचो
4.3.1 - 4.3.2	राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद आनी शमन निधी
4.4.1	केंद्रीय मंत्रालयां आनी खात्यांची जापसालदारकी
4.4.2	राज्य आनी जिल्लो स्तरीय आंखणी
4.4.3	शमन प्रकल्प
4.5.1	तंत्रीक - अर्थीक पद्धत
5	आपत्ती आळाबंद, शमन आनी पूर्वतयारी
5.1.1	आपत्ती आळाबंद आनी शमन
5.1.2–5.1.3	जोखीम मोलावणी आनी भेदनीयता नकाशे
5.1.4	शारी वाठारांनी आपत्तींचे वाडटे कल
5.1.5	म्हत्वाच्यो साधनसुविधा
5.1.6	पर्यावरणीय शाश्वत उदरगत
5.1.7	हवामान बदल अनुकुलन तयारी
	पूर्वतयारी
5.2.1–5.2.3	केंद्रीय मंत्रालयां, खातीं, आनी राज्यांची भुमिका
5.2.4	पुर्वानुमान आनी पूर्व शिटकावणी यंत्रणा
5.2.5–5.2.6	संचार आनी माहिती तंत्रगिन्यान (आयटी) सहयोग
5.2.7	आपात्कालीन कृती केंद्रांचें बळकटीकरण

5.2.8–5.2.9	वैजकी तयारी आनी व्हडली दुर्घटना वेवस्थापन
5.2.10	प्रशिक्षण, अनुकृती आनी कवायत तयारे खातीरचो पुर्वाभ्यास शमन आनी पूर्वतयारे खातीरची भागिदारी
5.3.1–5.3.2	समुदाय आदारीत आपत्ती पूर्वतयारी
5.3.3	जाळवणदारांची भागिदारी
5.3.4	कॉर्पोरेट समाजीक जापसालदारकी (सीऍसआर) आनी भौशीक खाजगी भागिदारी (पीपीपी)
5.3.5	मिडिया भागिदारी
6	तकनिकी - विधीक पद्धत
6.1.1	तकनिकी - विधीक पद्धत
6.2.1	नगरपालिका नियामकांची निवळावणी
6.3.1	जमीन वापर नियोजन
6.4.1–6.4.2	सुरक्षीत बांदावळ पद्धती
6.5.1	अनुपालन पद्धत
6.6.1	अंमलबजावणी
7	प्रतिसाद
7.1.1	उपागम
7.2.1	ऍनईसी ची भुमिका
7.3.1	नोडल आनी हेर केंद्रीय मंत्रालयां आनी खात्यांची भुमिका
7.4.1	राज्य, जिल्लो आनी थळाव्या अधिकारिणींची भुमिका

- 7.5.1 मानक कार्यप्रणाली (एँसओपी)
- 7.6.1 आपत्तीचे स्तर
- 7.7.1 घडणूक आदेश पद्धत (आयसीएँस)
- 7.8.1 पयले आनी हेर मुखेल प्रतिसाद दिवपी
- 7.9.1 वैजकी प्रतिसाद
- 7.10.1 जनावरांची सेवा
- 7.11.1 माहिती आनी मिडिया भागिदारी

8 मजत आनी पुनर्वसणूक

- 8.1.1 उपागम
- 8.2.1–8.2.2 तात्पुरती मजत शिबिरांची उबारणी
- 8.3.1 मजत पुरवणेचें वेवस्थापन
- 8.4.1 मजत मानदंडांचो फेरनियाळ
- 8.5.1 तात्पुरते उपजिविका पर्याय आनी समाजीक - अर्थीक पुनर्वसणूक
- 8.6.1 मजगतींच्या निवाऱ्यांची तजवीज

9 पुनर्बांदणी आनी पुनर्प्राप्ती

- 9.1.1 उपागम
- 9.2.1 मालक आदारीत पुनर्बांदणी
- 9.3.1–9.3.2 गतिशील पुनर्बांदणी
- 9.4.1 सुरक्षीत उदरगती कडेन पुनर्प्राप्ती जोडप

9.5.1 उपजिविका पूर्वस्थिती

10 क्षमता उदरगत

10.1.1–10.1.2 उपागम

10.2.1–10.2.2 राष्ट्रीय प्राधान्य

10.3.1 संस्थात्मक क्षमता उदरगत

10.4.1 समुदायांक प्रशिक्षण

10.5.1 वेवसायीक तंत्रीक शिक्षण

10.6.1 शाळांनी आपत्ती वेवस्थापन शिक्षण

10.7.1 कारागिरांक प्रशिक्षण

10.8.1 हेर गटांक प्रशिक्षण

10.9.1 परवानोकरण आनी प्रमाणीकरण

11 ज्ञान वेवस्थापन

11.1.1 उपागम

11.2.1 विज्ञान आनी तंत्रगिन्यानाचो सहक्रियाशील वापर

11.3.1 ज्ञान संस्था

माहिती आनी संचार तंत्रगिन्याना (आयसीटी) वरवीं ज्ञानाचो प्रसार

11.4.1 देशी तंत्रीक गिन्यान (आयटीके)

11.5.1 भारत आपत्ती संसाधन नॅटवर्क (आयडीआरएँन)

11.6.1 भारत आपत्ती गिन्यान नॅटवर्क (आयडीकेएँन)

11.7.1 बेस बऱ्या पद्धतींचें आनी संशोधनाचें दस्तावेजीकरण

12 संशोधन आनी उदरगत

12.1.1 उपागम

12.2.1 संस्थात्मक आंखणी

12.3.1–12.3.2 गरजेचो सोद आनी संशोधनाचो प्रसार

13 मुखा वयलो मार्ग

संक्षिप्त उतरावळ

चित्रां

चित्र 1 आपत्ती वेवस्थापन अखंडताय

नकाशे

नकासो 1 भारतांतलें भुंयकांप क्षेत्र

नकासो 2 भारतांतलें हुंवार क्षेत्र

नकासो 3 भारतांतलें वारें आनी चक्रीवादळ क्षेत्र

नकासो 4 पालसणां कोंसळप पिडीत राज्यां

संदर्भ

1.1.1 आपत्ती विकासांत आडखळ हाडटा आनी कश्टाचे उदरगतीच्या यत्नांचीं मेळिल्लीं फळां नश्ट करता, आनी चडशे फावटी विकास सोदपी राष्ट्रांक साबार दसकां फाटीं व्हरता. ताका लागून, भारतांत तशेंच विदेशांत, आपत्ती जाता तेन्ना ताका फकत प्रतिसाद दिवचे बदला आपत्तीचें प्रभावी वेवस्थापन करप हाचेर हालीं तेंपार चड भर दिवंक लागल्यांत. आपत्तींची वाडटी वारंवारता आनी तिब्रताय मतींत घेवन ह्या निश्कर्शाचेर पावल्यात, आनी आपत्तीच्या विनाशकाळी प्रभावाक परिणामकारक रितीन तोंड दिवंक जतनाय घेवपी आनी सभ्य समाजांत सुप्रशासनाची ही पावती आसा.

भारतांत आपत्तीच्यो जोखमी

1.2.1 भारत, मोट्या प्रमाणांतल्या सैमीक तशेंच मानव निर्मीत आपत्तींक, उण्या-चड पांवड्यांनी भेदनीय आसा. 58.6 टक्के भुंयेचो भाग मध्यम ते उच्च तिब्रतेच्या भुंयकांपा खातीर प्रवण आसा; 40 मिलियन हॅक्टर परस चड (भुंयेचो 12 टक्के) वाठार हुंवार आनी न्हंयेच्या धुपा खातीर प्रवण आसा; 7,516 किलो मीटर लांब दर्यादेग वाठारांतलो 5,700 किलो मीटर वाठार चक्रीवादळ आनी सुनामी खातीर प्रवण आसा; लागवडीच्या 68 टक्के वाठारांनी दुकळ पडटा आनी दोंगराळ वाठारांनी पालसणां कोसळपाची तशेंच बर्फ कोसळपाची जोखीम आसा. रसायनीक, जैवीक, रेडियोलॉजिकल आनी अण्वीक (सीबीआरएँन) मुळाच्यो आपत्ती/आपत्कालीन परिस्थितीची भेदनीयता अस्तित्वांत आसा. विस्तारपी लोकसंख्या, शारीकरण आनी उद्देगीकरण, उच्च जोखमीच्या क्षेत्रां भितर उदरगत, पर्यावरणाचो दर्जो देंवप आनी हवामान बदल खातीरय आपत्ती जोखमीची वाडीव भेदनीयता संबंदीत आसूं येता (नकाशे 1-4).

1.2.2 आपत्तीक मनशाची भेदनीयता ह्या संदर्भात, लोकसंख्येचे अर्थीक आनी समाजीक नदरेन दुबळे आशिल्ल्या विभागाचेर सगळ्यांत गंभीर परिणाम जाता. भेदनीय गटां भितरूय, जाणटे, बायलां आनी भुरगीं – खास करून आपत्तीचे फाटभुंयेर निराधार बायलां, अनाथ भुरगीं आनी दिव्यांग व्यक्ती हांकां चड जोखीम आसता.

आपत्ती वेवस्थापनांत उपाट बदल (डीऍम)

1.3.1 23 डिसेंबर 2005 ह्या दिसा, भारत सरकारान (जीओआय) आपत्ती वेवस्थापन अधिनेम, 2005, (ह्या मुखार अधिनेम अशें संदर्भीत केलां) चालीक लावन म्हत्वाचें पावल उबारलें. हो अधिनेम, आपत्ती वेवस्थापनाचें (डीऍम) फुडारपण करूंक आनी सर्वसमावेशक तशेंच एकत्रीत उपागम आपणावंक, प्रधानमंत्र्यांच्या फुडारपणा खाला राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (ऍनडीऍमए), मुख्यमंत्र्यांच्या फुडारपणा खाला राज्य आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (ऍसडीऍमएज), आनी जिल्लोधिकारी वा जिल्लो दंडाधिकारी वा उपायुक्त, जशी स्थिती आसा ते प्रमाणें, जिल्लो आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (डीडीऍमएज), हांची निर्मिती करपाची परिकल्पना करता. उदरगतीचे फायदे सांबाळूंक आनी जिवीत हानी, उपजिविका आनी मालमत्ता वाटावूंक, आदल्या मजत-केंद्रीत प्रतिसाद प्रणालीच्या बदला अग्रसक्रिय आळाबंदात्मक, शमन आनी पूर्वतयारी आदारीत उपागम असो आदर्श बदल तातूंत जातलो.

नकासो 1

भारतांतलें भुंयकांप क्षेत्र

स्रोत: बीऍमटीपीसी वल्लरेबिलिटी ऍटलास

नकासो 2

भारतांतले हुंवार क्षेत्र

स्रोत: बीएँमटीपीसी वल्लरेबिलिटी ऍटलास

नकासो 3

भारतांतले वारें आनी चक्रीवादळ क्षेत्र

स्रोत: बीएँमटीपीसी वल्लरेबिलिटी ऍटलास

नकासो 4

पालसणां कोसळप पिडीत राज्यां

दृश्टीकोन

2.1.1 आळाबंद, शमन, पूर्वतयारी आनी प्रतिसाद हाची संस्कृताय हाडून सर्वसमावेश, अग्रसक्रीय, भोव आपत्ती उन्मूख आनी तंत्रगिन्यान चलीत कार्यनिती विकसीत करून सुरक्षीत आनी आपत्ती स्थितीस्थापक भारत निर्माण करप.

आपत्ती वेवस्थापन (डीऍम)

2.2.1 आपत्ती¹ म्हणल्यार सैमीक वा मानव निर्मित कारणांक लागून म्हासंकश्ट, अपघात, संकश्ट वा गंभीर घडणूक घडप, जी पिडीत समुदायाचे तोंड दिवपाचे क्षमते भायर आसा. आपत्ती वेवस्थापन हातूंत आवश्यक आशिल्ल्या वा उपेगाचें आशिल्ल्या सकयल दिल्ल्या नियमीत आनी एकत्रीत नियोजन प्रक्रिया, आयोजन, संयोजन तशेंच अंमलबजावणी उपायांचो आसपाव आसा :

- खंयचेय आपत्तीचो धोको वा भिरांते पसून आळाबंद.
- खंयचेय आपत्तीचे जोखमीचें वा ताची खरतायेचें वा परिणामांचें शमन करप वा उणें करप.
- संशोधन आनी गिन्यान वेवस्थापना सयत क्षमता वाडोवप.
- खंयचेय आपत्तीक तोंड दिवंक पूर्वतयारी करप.
- खंयचेय धोकादायक आपत्ती परिस्थितीक वा आपत्तीक तत्काळ प्रतिसाद दिवप.
- खंयचेय आपत्तीच्या परिणामांचे खरतायेची वा तिब्रतायेची मोलावणी करप.
- सुरक्षीत सुवातेर हालोवप, बचाव कार्य आनी मजत कार्य करप.
- पुनर्वसणूक आनी पुनर्बांदणी.

2.2.2 प्रारूपी आपत्ती वेवस्थापन अखंडतायेंत स घटकांचो आसपाव आसा; पूर्व आपत्ती टप्पो हातूंत आळाबंद, शमन आनी पूर्वतयारी हांचो आसपाव आसा, जाल्यार आपत्ती उपरांतचो टप्पो हातूंत प्रतिसाद, पुनर्वसणूक, पुनर्बांदणी आनी पुनर्प्राप्ती करप हांचो आसपाव आसा. ह्या सगळ्या घटकांक विधीक आनी संस्थात्मक चौकट एकठांय बांदून दवरता (चित्र I).

चित्र 1

आपत्ती वेवस्थापन अखंडताय

¹स्रोत:

डीएॅम अधिनेम, 2005 हाचीं 2(डी) आनी (ई) कलमां.

उपागम

2.3.1 आपत्ती वेवस्थापनांत सर्वसमावेशक आनी एकत्रीत उपागम विकसीत करतले आनी वेगवेगळ्या स्तरांचेर कार्यनिती भागिदारी तयार करपाचेर भर दितले. धोरणाक आदार दिवपी संकल्पना सकयल दिल्ल्या प्रमाणें आसात:

- समुदाय आदारीत आपत्ती वेवस्थापन तशेंच धोरण, आराखडे आनी आचरण हांचें निमण्या स्तरार एकीकरण हांचो आसपाव आसा.
- सगळ्या मळांचेर क्षमता वाडोवप.
- आदीं घेतिल्लीं पावलां आनी बरी कार्यप्रणाली हांचो मिलाप.
- राष्ट्रीय आनी आंतरराष्ट्रीय स्तरार एजन्सींचें सहकार्य.
- भोव विभागीय सहक्रियाशीलता.

उद्दिश्टां

2.4.1 आपत्ती वेवस्थापनाचेर राष्ट्रीय धोरण हाचीं उद्दिश्टां सकयल दिल्ल्या प्रमाणें आसातः

- सगळ्या स्तराचेर गिन्यान, नाविन्य आनी शिक्षणा वरवीं आळाबंद, पूर्वतयारी आनी स्थितीस्थापक संस्कृतायेचो प्रसार करप.
- तंत्रगिन्यान, पारंपारीक शाणेपण आनी पर्यावरणीय शाश्वती आदारीत शमन पावलांक प्रोत्साहन दिवप.
- आपत्ती वेवस्थापनाक उदरगतीचे नियोजन प्रक्रियेंत मुख्य प्रवाहांत हाडप.
- नियामक पर्यावरण आनी अनुपालन वेवस्थेंत सक्षम निर्मणी करूंक संस्थात्मक आनी तकनिकी विधीक चौकट स्थापन करप.
- आपत्ती जोखीम वळखूंक, मोलावणी करूंक आनी नदर दवरूंक परिणामकारक यंत्रणेची खात्री करप.
- माहिती तंत्रगिन्यान आदारा सयत प्रतिसादात्मक आनी अपेशी थारिना अशे सुरक्षीत संचार यंत्रणेचो सहयोग आशिल्ली समकालीन पुर्वानुमान आनी पूर्व शिटकावणी दिवपी प्रणाली विकसीत करप.
- समाजाच्या भेदनीय भागांचे गरजे वटेन जतनाय घेवपी उपागम दवरून परिणामकारक प्रतिसाद आनी मजतीची खात्री करप.
- पुनर्बांदणी करप, हाका सुरक्षीत जगपाची खात्री करूंक आपत्ती स्थितीस्थापक इमारती आनी वस्ती बांदपाची एक संदी म्हूण पळोवप.
- आपत्ती वेवस्थापना खातीर मिडिया कडेन उत्पादनक्षम आनी अग्रसक्रिय भागिदारीचो प्रसार करप.

आपत्ती वेवस्थापन अधिनेम, 2005

3.1.1 अधिनेमांत राष्ट्रीय, राज्य, जिल्लो आनी थळाव्या स्तराचेर संस्थात्मक, विधीक, अर्थीक आनी संयोजन प्रणाली दिल्या. ह्यो संस्था समांतर इमारती वरी न्हय आनी त्यो एकामेकां वांगडा मेळून वावुरतल्यो. नवी संस्थात्मक चौकट, मजत केंद्रीत उपागमांतल्यान अग्रसक्रिय पद्धत, अशे तरेन आपत्ती वेवस्थापनांत उपाट बदल करतली अशी अपेक्षा आसा आनी जी पूर्वतयारी, आळाबंद आनी शमन हांचेर मोट्या प्रमाणांत भर दिता.

अधिनेमा अंतर्गत संस्थात्मक संरचना

राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (एनडीएँमए)

3.2.1 एनडीएँमए, हे आपत्ती वेवस्थापनाचे सर्वोच्च संस्थेचें फुडारपण प्रधानमंत्री करता आनी आपत्ती वेवस्थापना खातीर धोरण, आराखडे आनी मार्गदर्शक तत्वां मांडपाची तशेंच आपत्तींक वेळार आनी प्रभावी रितीन प्रतिसाद दिवपाची खात्री करूंक अंमलबजावणी करपाची आनी संयोजन करपाची जापसालदारकी हे संस्थेचेर आसा. केंद्रीय मंत्रालयांक, खात्यांक आनी राज्यांक आपले आपत्ती वेवस्थापन आराखडे सुत्ररूपान मांडूंक मार्गदर्शक तत्वां आदार करतलीं. ही संस्था राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन आराखडे आनी केंद्रीय मंत्रालयांचें / खात्यांचें आपत्ती वेवस्थापन आराखडे मंजूर करतली. धोकादायक आपत्ती परिस्थितीक वा आपत्तीक तोंड दिता असतना आपत्तीचेर, वा शमनाचेर आळाबंद हाडूंक, वा पूर्वतयारी करूंक आनी क्षमता वाडोवंक एनडीएँमए आवश्यक आसा अशीं दिसता तीं हेर पावलां उबारूंक शकता. केंद्रीय मंत्रालयां / खातीं आनी राज्य सरकारां एनडीएँमए संस्थेक आपलें काम करतना आवश्यक सहयोग आनी सहकार्य दितलीं. तीं शमन आनी पूर्वतयार उपायां खातीर निधी तरतूद आनी लागू करपाचेर नदर दवरतलीं. धोकादायक आपत्ती परिस्थिती वा

आपत्ती वेळार मजत आनी बचाव कार्या खातीर तरतुदींची वा सामानांची आपात्कालीन अधिप्राप्ती करूंक ऍनडीऍमए कडेन संबंदीत खात्यांक वा अधिकारिणींक अधिकृत करपाचो अधिकार आसा. राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दळाचें (ऍनडीआरऍफ) सामान्य निरिक्षण, निर्देशन आनी नियंत्रण ऍनडीऍमए कडेन आसा आनी ती ताचो उपेग करतली. राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन संस्था (ऍनआयडीऍम) ऍनडीऍमए संस्थेन थारायल्ल्या धोरणांचे आनी मार्गदर्शक तत्वांचे चौकटींत रावन काम करता.

3.2.2 ऍनडीऍमए संस्थेक सगळ्या प्रकारच्यो आपत्ती हाताळपाचें काम दिलां; सैमीक वा मानव निर्मीत आपत्ती. जे अर्थी, हेर सगळ्यो आपात्कालीन परिस्थिती, सुरक्षा दळांचो आनी / वा गुप्तचर यंत्रणांचो लागींच्यान आसपाव लागपी घडणुको धरून, देखीक आतंकवाद (विद्रोहाक तोंड दिवप), कायदो आनी सुवेवस्था स्थिती, क्रमीक बॉम्ब स्फोट, अपहरण (हायजॅकींग), हवाई अपघात, सीबीआरऍन शस्त्रांची प्रणाली, खण आपत्ती, बंदर (पोर्ट आनी हार्बर) संबंदीत आपात्कालीन परिस्थिती, रानांतलो उजो, तेल क्षेत्रांत उजो आनी तेलाची गळटी ह्या सारकिल्या घडणुकांची हाताळणी राष्ट्रीय पेंच वेवस्थापन समिती (ऍनसीऍमसी) ही विद्यमान यंत्रणा करतली.

3.2.3 ऍनडीऍमए, पूण, सीबीआरऍन आपात्कालीन परिस्थिती संदर्भांत मार्गदर्शक तत्वां तयार करूंक शकता आनी प्रशिक्षण आनी पूर्वतयारी कार्यां करूंक शकता. सैमीक आनी मानव निर्मीत आपत्ती खातीर वैजकी पूर्वतयारी, मनो-समाजीक जतनाय आनी मानसीक आघात, समुदाय आदारीत आपत्ती पूर्वतयारी, माहिती आनी संचार तंत्रगिन्यान, प्रशिक्षण, पूर्वतयारी, जागृताय निर्मिती ह्या सारकिल्या हेर विभागीय संकल्पनांक संबंदीत जाळवणदारांचे भागिदारीन ऍनडीऍमए चें लक्ष लागतलें. आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणीं कडेन सगळ्या स्तराचेर उपलब्ध आशिल्लीं संसाधनां, जीं आपात्कालीन सहयोग कार्यांक करूंक शकतात, तीं आपत्ती सामकी लागीं पावता तेन्ना आपात्कालीन परिस्थितीक तोंड दिवपी नोडल मंत्रालयांक / एजन्सींक उपलब्ध करून दितले.

राष्ट्रीय कार्यकारिणी समिती (ऍनईसी)

3.2.4 ऍनईसी हातूंत केंद्रीय गृह सचीव हांचो चॅरपर्सन (अध्यक्ष) म्हूण आनी कृशी, अण्वीक उर्जा, रक्षा, पिवपाच्या उदकाची पुरवण, पर्यावरण आनी रानां, अर्थ (खर्च), भलायकी, बीज, ग्रामीण उदरगत, विज्ञान आनी तंत्रगिन्यान, अंतराळ, दूरसंचार, शारी उदरगत, उदकां संसाधनां ह्या भारत सरकाराच्या मंत्रालयांचे / खात्यांचे सचीव आनी कर्मचारी समितीच्या मुखेल्यांच्या एकत्रीत रक्षा कर्मचाऱ्यांचो मुखेली हांचो वांगडी म्हूण आसपाव आसा. विदेश वेव्हार, पृथ्वी विज्ञान, मानव संसाधन उदरगत, खण, शिपिंग, रस्तो येरादारी आनी म्हामार्ग ह्या मंत्रालयांचे सचीव, आनी ऍनडीऍमए चे सचीव हे ऍनईसी चे बसकेक खासा आमंत्रित आसतले.

3.2.5 ऍनईसी ही ऍनडीऍमए हाची कार्यकारिणी समिती आसा, आनी आपलीं कार्यां करतना ऍनडीऍमए संस्थेक सहकार्य दिवपाचें तशेंच केंद्र सरकारान जारी केल्ल्या निर्देशांचें अनुपालन करपाची खात्री करपाचें काम दिलां. खंयचीय धोकादायक आपत्ती परिस्थिती वा आपत्ती आयल्यार, ऍनईसी ताका प्रतिसाद दिवपाचें संयोजन करतली. आपत्ती वेवस्थापनाचेर राष्ट्रीय धोरण हाच्या आदाराचेर आपत्ती वेवस्थापना खातीर राष्ट्रीय आराखडो ऍनईसी तयार करतली. ऍनडीऍमए हांणी जारी केल्ल्या मार्गदर्शक तत्वांचे अंमलबजावणेची देखरेख ऍनईसी करतली. तशेंच केंद्र सरकारान ऍनडीऍमए च्या सल्ला-मसलतीन निर्दिश्टीत केल्लीं हेर कार्यां ती करतली.

राज्य आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (ऍसडीऍमए)

3.2.6 राज्य स्तरार, मुख्यमंत्र्याच्या फुडारपणा खालची ऍसडीऍमए, राज्यांत आपत्ती वेवस्थापना खातीर धोरण आनी आराखडे आंखतली. ती, आळाबंद, पूर्वतयारी आनी शमन उपायांच्या एकीकरणाची खात्री करूंक, ऍनडीऍमए हांणी थारयल्ल्या मार्गदर्शक तत्वांक धरून हेर विशयां वांगडा राज्य आराखडो मंजूर करतली, राज्य आराखड्याचे अंमलबजावणेचें संयोजन करतली, शमन

आनी पूर्वतयारी पावलां खातीर निधीचे तरतुदीची शिफारस करतली आनी राज्यांतल्या वेगवेगळ्या खात्यांचे उदरगतीच्या आराखड्याचो फेरनियाळ करतली.

3.2.7 राज्य सरकार ऍसडीऍमए हाका आपलीं कार्यां करूंक सहकार्य दिवंक राज्य कार्यकारिणी समिती (ऍसईसी) स्थापन करतलें. ऍसईसी चें फुडारपण राज्य सरकाराचो मुख्य सचीव करतलो आनी राष्ट्रीय धोरण, राष्ट्रीय आराखडो आनी राज्य आराखडो हांचें संयोजन आनी देखरेख करतली. आपत्ती वेवस्थापनाच्या वेगवेगळ्या पैलूं संदर्भांत ऍसईसी, ऍनडीऍमए हाका माहिती दितली.

जिल्लो आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (डीडीऍमए)

3.2.8 डीडीऍमए हाचें फुडारपण जिल्लोधिकारी, उपायुक्त वा जिल्लो दंडाधिकारी, जशी स्थिती आसा ते प्रमाण, करतले आनी थळाव्या अधिकारिणीचे वेंचून आयिल्ले लोकप्रतिनिधी सह-चॅरपर्सन (सह-अध्यक्ष) आसतले. जिल्लो स्तराचेर आपत्ती वेवस्थापना खातीर नियोजन, संयोजन आनी अंमलबजावणी मंडळ म्हूण डीडीऍनए वावर करतली आनी ऍनडीऍमए आनी ऍसडीऍमए हांणी थारयल्ल्या मार्गदर्शक तत्वांक धरून आपत्ती वेवस्थापनाच्या उद्देशां खातीर सगळीं आवश्यक पावलां उबारतलीं. ती, हेर विशयां वांगडा जिल्ल्या खातीर जिल्लो आपत्ती वेवस्थापन आराखडो तयार करतली आनी राष्ट्रीय धोरण, राज्य धोरण, राष्ट्रीय आराखडो आनी राज्य आराखडो आनी जिल्लो आराखडो हांचे अंमलबजावणेची देखरेख करतली. ऍनडीऍमए आनी ऍसडीऍमए हांणी आळाबंद, शमन, पूर्वतयारी आनी प्रतिसाद उपायां खातीर थारयल्ल्या मार्गदर्शक तत्वांचें पालन जिल्लो स्तराचेर राज्य सरकाराचीं सगळीं खातीं आनी जिल्ल्यांतल्यो थळाव्यो अधिकारिणी करता, हाची खात्री डीडीऍमए करतली.

थळाव्यो अधिकारिणी

3.2.9 ह्या धोरणाच्या उद्देशा खातीर, थळाव्यो अधिकारिणी हातूंत पंचायती राज संस्था (पीआरआय), नगरपालिका, जिल्लो आनी कॅण्टोन्मॅण्ट संस्थात्मक आनी विधीक आंखणी मंडळां, आनी नगर नियोजन अधिकारिणी, जी नागरी सेवांचें नियंत्रण आनी वेवस्थापन करता, हांचो आसपाव आसतलो. हीं मंडळां आपत्तींचें वेवस्थापन करूंक आपल्या अधिकाऱ्यांची आनी कर्मचाऱ्यांची क्षमता वाडोवपाची, पिडीत वाठारांनी मजत, पुनर्वसणूक आनी पुनर्बांदणी वावर करपाची खात्री करतलीं आनी ऍनडीऍमए, ऍसडीऍमए आनी डीडीऍमए हांच्या मार्गदर्शक तत्वांक धरून आपत्ती वेवस्थापन आराखडे तयार करतलीं. विशाल शारांनी आपत्ती वेवस्थापन मुद्दे हाताळूंक विशिश्ट संस्थात्मक चौकट तयार करतलीं.

राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन संस्था (ऍनआयडीऍम)

3.2.10 ऍनआयडीऍम हाची, हेर संशोधन संस्थांचे भागिदारीन, क्षमता उदरगत ही एक मुखेल जापसालदारकी आसा, ताचे भायर प्रशिक्षण, संशोधन, दस्तावेजीकरण आनी राष्ट्रीय स्तराच्या माहिती तळाची उदरगत करपाची जापसालदारकी आसा. ती हेर गिन्यान आदारीत संस्थां कडेन जोडटली आनी ऍनडीऍमए हांणी थारयल्ल्या विस्तृत धोरणांच्या आनी मार्गदर्शक तत्वां भितर रावन कार्य करतली. प्रशिक्षकांक, आपत्ती वेवस्थापन अधिकाऱ्यांक आनी जाळवणदाऱ्यांक ती प्रशिक्षण दितली. ऍनआयडीऍम ही आपत्ती वेवस्थापनाच्या मळार 'सर्वोत्कृष्ट केंद्र' म्हूण मुखार सरूंक वावर करतली.

राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दळ (ऍनडीआरऍफ)

3.2.11 मूळ सीबीआरऍन सारकिल्या सैमीक आनी मानव निर्मीत धोकादायक आपत्ती परिस्थितीक वा आपत्तीक / आपात्कालीन स्थितीक विशिश्ट प्रतिसाद दिवपाच्या उद्देशान, अधिनेमान राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दळ (ऍनडीआरऍफ) स्थापन करपाचो आदेश दिला. ह्या दळाचें सामान्य निरीक्षण, निर्देशन आनी नियंत्रण ऍनडीऍमए कडेन आसतले आनी ती ताचो उपेग करतली आनी दळाचो

कमाण्ड आनी देखरेख केंद्र सरकारान नागरी रक्षा आनी राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दळाचो म्हासंचालक म्हूण नेमिल्ल्या अधिकाऱ्या कडेन आसतले. सद्या, ऍनडीआरऍफ हांचे आठ बॅटालियन आसात आनी फुडल्या काळांत ताचो विस्तार विचारांत घेवं येता. हे बॅटालियन आवश्यकताये प्रमाणें वेगवेगळ्या सुवातींनी दवरतले. ऍनडीआरऍफ युनिट नियोजीत राज्य सरकारां कडेन लागींच्यान संयोजन करतले आनी खंयचीय गंभीर धोकादायक आपत्ती परिस्थिती उप्रासल्यार, तांचे खातीर उपलब्ध आसतले. सैमीक आपत्तीची हाताळणी सगळ्या ऍनडीआरऍफ बॅटालियन कडेन आसा, पूण सीबीआरऍन आपात्कालीन स्थितींतल्यान उप्रासपी परिस्थितींक तोंड दिवंक चार बॅटालियनांक सामग्री सुसज्ज आनी प्रशिक्षीत करतले. संबंदीत दळांच्या ऍनडीआरऍफ बॅटालियनांच्या कर्मचाऱ्यांक प्रशिक्षण दिवंक संबंदीत निम लश्करी दळ प्रशिक्षण केंद्रां उबारतले आनी राज्य / संघ प्रदेश आपत्ती प्रतिसाद दळांच्यो प्रशिक्षण आवश्यकतायो भागयतले. ऍनडीआरऍफ युनिट राज्य सरकारान आपल्या संबंदीत सुवातींनी सोदून काडिल्ल्या सगळ्या जाळवणदारांक मुळावें प्रशिक्षण लेगीत दितली. तशेंच, आपत्ती वेवस्थापनांतल्या प्रशिक्षकांक प्रशिक्षण दिवंक आनी राष्ट्रीय आनी आंतरराष्ट्रीय बांदिलकी पुराय करूंक राष्ट्रीय अकादमी स्थापन करतली.

शमन सांठे

3.2.12 चड उंचायेर आशिल्ल्या वाठारां सयत चड म्हत्वाच्या सुवातींनी कांय अत्यावश्यक सांठे आदींच दवरपाची गरज आसा, हे फाटल्या दसकांनी मुखेल आपत्तींतल्यान मेळिल्ल्या अणभवांनी स्पश्टपणान स्थापीत केला. हे सांठे राज्य स्तराचेर संसाधनां वाडोवपाच्या उद्देशान आसात. आपत्ती वा आपत्ती सारकी परिस्थिती येता तेन्ना राज्य सरकारान सहकार्य दिवंक आपात्कालीन प्रतिसाद क्षमता वाडोवंक शमन सांठे ऍनडीआरऍफ कडेन वितरीत करूंक आसतले.

वर्तमान संस्थात्मक आंखणी

सैमीक संकश्टां विशींच्या वेवस्थापना संदर्भांतली मंत्रीमंडळ समिती (सीसीऍमऍनसी) आनी सुरक्षे विशींची मंत्रीमंडळ समिती (सीसीऍस)

3.3.1 सैमीक संकश्टांच्या वेवस्थापन संदर्भांतल्या सगळ्या पैलूंचेर नदर दवरुंक तशेंच परिस्थितीची मोलावणी करुंक आनी ताचो प्रभाव उणो करुंक मतींत घेतिल्लीं आवश्यक पावलां आनी कार्यावळी सोदून काडुंक, अश्या संकश्टांचेर देखरेख दवरुंक आनी आळाबंद हाडुंक दीर्घ कालीन पावलां सुचोवंक, तांचेर समाजाची स्थितीस्थापकताय निर्माण करुंक भौशीक जागृताय घडोवपा खातीर कार्यावळी तयार करुंक आनी शिफारस करुंक सीसीऍमऍनसी स्थापीत केल्या. देशाची रक्षा, कायदो आनी सुवेवस्था आनी आंतरीक सुरक्षा, विदेश वेव्हार संबंदीत धोरणाचे मुद्दे, जाचेर आंतरीक आनी बाह्य सुरक्षा परिणाम जावं येता, आनी राष्ट्रीय सुरक्षेक धक्को दिवपी अर्थीक आनी राजकी मुद्दे ह्या संदर्भांतले मुद्दे सीसीऍस हाताळटा.

उच्च स्तरीय समिती (ऍचऍलसी)

3.3.2 खर स्वरुपाच्या संकश्टांचे बाबतींत, संकश्टाक लागून जाल्ल्या लुकसाणाची आनी गरज आशिल्ले मजत सहकार्य रकमेची मोलावणी करुंक पिडीत राज्यांनी आंतर-मंत्रालयीन केंद्रीय पंगड नेमतात. केंद्रीय गृह सचीव हांच्या फुडारपणा खालचो आंतर-मंत्रालयीन गट (आयऍमजी), केंद्रीय पंगडान केल्ले मोलावणेची चांचणी करता आनी राष्ट्रीय संकश्ट आकस्मीकताय निधींतल्यान (ऍनसीसीऍफ) राज्याक दिवपाच्या सहकार्याच्या प्रमाणाची शिफारस करता. पूण, दुकाळ, कऱ्याचें वादळ आनी किटकांचो हल्लो हे बाबतींत आयऍमजी वरवीं लुकसाणाची मोलावणीचें फुडारपण कृशी आनी सहकार्य मंत्रालयाचे सचीव करतले. ऍचऍलसी हातूंत अर्थ मंत्री चॅरमॅन (अध्यक्ष) आसतले आनी गृह मंत्री, कृशी मंत्री आनी नियोजन आयोगाचे डॅप्युटी चॅरमॅन (उपाध्यक्ष) वांगडी आसतले आनी ही समिती आयऍमजी हांच्या शिफारसीच्या आदाराचेर पिडीत राज्यांक केंद्रीय सहकार्य मंजूर करता. ऍचऍलसी हाची स्थापना आनी रचणूक वेळवार बदलूं येता. ऍनडीऍमए चे वायस चॅरमॅन (उपाध्यक्ष) ऍचऍलसी चे खासा आमंत्रित आसतले.

केंद्र सरकार

3.3.3 अधिनेमाच्या तरतुदींक धरून, आपत्ती वेवस्थापनाच्या उद्देशान, केंद्र सरकाराक, आवश्यक आनी उपेगाचें आसा अशे दिसतात तीं सगळीं पावलां उबारतलें. वेगवेगळ्या आपत्ती पूर्व आवश्यकतायेचेर निर्णय घेतना आनी आपत्तीचेर आळाबंद हाडूंक आनी शमना खातीर पावलां थारयतना, केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं राज्य सरकारी खात्यांच्यो शिफारसी मतींत घेतलीं. केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं आपले उदरगतीच्या आराखड्यांनी आनी प्रकल्पांनी, आपत्तीचेर आळाबंद हाडपी आनी शमनाचीं पावलां उबारप, आपत्ती पूर्व आवश्यकताये खातीर निधी योग्य रितीन दवरप आनी पूर्वतयारी खातीर आवश्यक पावलां घेवप तशेंच खंयचेय आपत्ती परिस्थितीक वा आपत्तीक प्रभावीपणान प्रतिसाद दिवप ह्या गजालींचो आसपाव करतलीं, हाची हें खात्री करता. आपत्ती वेवस्थापाची सुलभताय हाडूंक वा सहकार्य दिवंक ऍनईसी, राज्य सरकारां/ऍसडीऍमए, ऍसईसी वा तांच्या हेर खंयच्याय अधिकाऱ्याक वा कर्मचाऱ्याक निर्देश दिवपाचो अधिकार ताका आसतलो आनी ह्या संस्थांनी आनी तांच्या अधिकाऱ्यांनी अश्या आदेशांचें पालन करूंक जाय. केंद्र सरकार, राज्य सरकारांक गरज आसा ते प्रमाणें वा योग्य दिसता ते प्रमाण, सहयोग आनी सहकार्य दितलें. आपत्ती वेवस्थापना खातीर सशस्त्र दळां तैनात करपा विशीं तें पावलां उबारतलें. केंद्र सरकार यूऍन एजन्सी, आंतरराष्ट्रीय संघटनां आनी विदेशी देशांचीं सरकारां हांचे कडेन आपत्ती वेवस्थापनाच्या क्षेत्रांत संयोजनाची सुलभताय हाडटलें. विदेश वेव्हार मंत्रालय, गृह वेव्हार मंत्रालयाच्या संयोजनान विदेशांतल्या संयोजनाची / सहकार्याची सुलभताय हाडटलें.

केंद्रीय मंत्रालयां आनी खात्यांची भुमिका

3.3.4 आपत्ती वेवस्थापन भोव आयामी प्रक्रिया आशिल्ल्यान, आपत्ती वेवस्थापनाच्या क्षेत्रांत सगळ्यां केंद्रीय मंत्रालयांची आनी खात्यांची मुखेल भुमिका आसा. भारत सरकाराचीं नोडल मंत्रालयां आनी खातीं, (म्हणल्यार, कृषी, अण्वीक उर्जा, नागरी उड्डाण, पृथ्वी विज्ञान, पर्यावरण आनी रानां, गृह वेव्हार, भलायकी, खण, रेल्वे, अंतराळ, उदकां संसाधन आनी हेर मंत्रालयां) तांकां दिल्ल्या प्रमाणें विशिश्ट आपत्तींचेर पावलां उबारप चालू दवरतलीं.

राष्ट्रीय पेंच वेवस्थापन समिती (ऍनसीऍमसी)

3.3.5 ऍनसीऍमसी, हाचें फुडारपण मंत्रीमंडळ सचीव करता आनी भारत सरकाराच्या उच्च स्तरीय अधिकाऱ्यांचो तातूंत आसपाव आसा आनी गंभीर स्वरुपाचे वा राष्ट्रीय स्वरुपाचे परिणाम जावपी मुखेल पेंच ही समिती हाताळटली. ती संस्थात्मक आनी विधीक आंखणी आसतली, जाका आवश्यकताये प्रमाण, केंद्रीय नोडल मंत्रालयांच्या पेंच वेवस्थापन गटांचो (सीऍमजी) आदार आसतलो आनी ऍनईसी सहकार्य दितली. ऍनडीऍमए चे सचीव हे समितीचे वांगडी आसूंक शकता.

राज्य सरकारां

3.3.6 आपत्ती वेवस्थापनाची मुळावी जापसालदारकी राज्यांचेर आसतली. केंद्र, राज्य आनी जिल्लो स्तराचेर केल्ली संस्थात्मक यंत्रणा राज्यांक आपत्तीचें वेवस्थापन प्रभावीपणान करूंक मजत करतली.

3.3.7 हेर विशयां वांगडा, आपत्ती वेवस्थापन आराखडे तयार करूंक पावलां उबारप, आपत्ती वा शमनाचेर आळाबंद हाडूंक उदरगतीच्या आराखड्यांनी पावलांचें एकीकरण करप, निधी दवरप, पूर्व शिटकावणी यंत्रणेची स्थापना करप, आनी आपत्ती वेवस्थापनाच्या वेगवेगळ्या पैलूंनी केंद्र सरकार आनी हेर एजन्सींक सहकार्य दिवपाचो आदेश, अधिनेम राज्य सरकाराक दिता.

जिल्लो प्रशासन

3.3.8 जिल्लो स्तराचेर, डीडीऍमए, आपत्ती वेवस्थापना खातीर जिल्लो नियोजन, संयोजन आनी अंमलबजावणी मंडळ म्हूण वावुरता आनी ऍनडीऍमए आनी ऍसडीऍमए हांणी थारयल्ल्या मार्गदर्शक तत्वांक धरून, जिल्ल्यांत आपत्ती वेवस्थापनाच्या उद्देशां खातीर सगळीं पावलां ती उबारतली.

एका परस चड राज्यांचेर परिणाम करपी संकश्टाचें वेवस्थापन

3.3.9 कांय फावटी, एका राज्यांत घडिल्ले आपत्तीचो प्रभाव, हेर राज्यांच्या वाठारांनी पसरूंक शकता. तेच भशेन, हुंवार सारकिल्या कांय विशेश आपत्तींचे बाबतींत, आपत्तीची घडणूक दुसऱ्या राज्याचेर परिणाम करता आसत, पूण आळाबंदाचीं पावलां वेगळ्या राज्यान उबारपाचीं गरज आसूंक शकता. राष्ट्रीय, राज्य आनी जिल्लो स्तराचीं प्रशासनां अशे तरेन देशाचें प्रशासकी पदाक्रम तयार केला. एका परस चड राज्यांचेर आपत्तीचो प्रभाव जाता तेन्ना हाका लागून कांय कठीण स्थिती येता. अशे परिस्थितीच्या वेवस्थापना खातीर संयोजीत उपागम जाय पडटा, जाका लागून घडणूक घडचे पयलीं, घडटना आनी घडल्या उपरांत समान्यपणान आसता ताचे परस वेगळे तरेन विंगड विंगड मुद्द्यांक प्रतिसाद दिवंक शकतात. ऍनडीऍमए अश्या परिस्थितींक वळखूंक प्रोत्साहन दितली आनी संबंदीत राज्यां, केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं आनी हेर एजन्सी वरवीं त्यो हाताळूंक संयोजीत कार्यनिती करूंक परस्पर सहायता कबालती प्रमाणें यंत्रणा स्थापन करूंक उर्बा दितली.

हेर म्हत्वाची संस्थात्मक आंखणी

सशस्त्र दळां

3.4.1 धोरणात्मक नदरेन, जेन्ना एकाद्री परिस्थिती नागरी प्रशासनाच्या हाता भायर आसता, तेन्ना सशस्त्र दळांक सहकार्य दिवंक आपयतात. पूण, प्रत्यक्षांत, सशस्त्र दळां सरकाराच्या प्रतिसाद क्षमतेचो म्हत्वाचो भाग आसात आनी गंभीर स्वरुपाच्या सगळ्या आपत्ती परिस्थितींनी तत्काळ प्रतिसाद दिवपी आसतात. खंयचेंय प्रतिकूल आव्हानाक तोंड दिवपाची तांचे मदीं खूब तांक आशिल्ल्यान, कार्यवाही प्रतिसादाची गती आनी तांचे कडेन संसाधनां आनी क्षमता आशिल्ल्यान, आपात्कालीन सहयोग कार्यांनी सशस्त्र दळांची इतिहासीक नदरेन खूब म्हत्वाची भुमिका आसा. तातूंत संचार, सोद आनी बचाव कार्यां, भलायकी आनी वैजकी सुविधा आनी येरादारी आनी खास करून आपत्ती उपरांत तत्काळ सेवा दिवप हांचो आसपाव आसा. एअरलिफ्ट, हॅली-लिफ्ट करप आनी शेजारच्या देशांक सहायता दिवपाचें कार्य सशस्त्र दळांक बेस बरें येता आनी तांचे हद्दींत तें येता. प्रशिक्षक आनी आपत्ती वेवस्थापन वेवस्थापकांक प्रशिक्षण दिवपांत सशस्त्र दळां भाग घेतलीं, खास करून सीबीआरऍन पैलू,

हॅली-इन्सर्शन, उंचाये वयल्या वाठारांनी बचाव कार्य, वॉटरमॅनशिप आनी पॅरामॅडिक्सांत प्रशिक्षण दिवप. राष्ट्रीय स्तराचेर, कर्मचारी समितीच्या चॅरमॅन मुखेल्यांच्या एकत्रीत रक्षा कर्मचाऱ्यांच्या मुखेलीचो ऍनईसी हातूंत आदींच आसपाव केला. तेच भशेन, राज्य आनी जिल्लो स्तराचेर, लागींच्यान संयोजन करूंक आनी सुसंगती हाडूंक, सशस्त्र दळांच्या थळाव्या प्रतिनिधीचो आसपाव तांच्या कार्यकारिणी समित्यांनी करूं येता.

केंद्रीय निमलशकरी दळां

3.4.2 केंद्रीय निमलशकरी दळां (सीपीऍमऍफ), जीं केंद्राचीं सशस्त्र दळां आसात, हांची आपत्तींक तत्काळ प्रतिसाद दिवपा वेळार मुखेल भुमिका आसता. ऍनडीआरऍफ हाका योगदान दिवपा सयत, तीं आपल्या दळां अंतर्गत फावो ती आपत्ती वेवस्थापन क्षमता विकसीत करतलीं आनी तांची नेमणूक केल्ल्या वाठारांनी उप्रासपी आपत्तींक प्रतिसाद दितलीं. सीपीऍमऍफ च्या थळाव्या प्रतिनिधींक, राज्य स्तराचेर कार्यकारिणी समितींत को-ऑप्टेड / आमंत्रित करूं येता.

राज्य पुलीस दळां आनी अग्नी शमन सेवा

3.4.3 राज्य पुलीस दळां आनी अग्नी शमन सेवा आपत्तींक तत्काळ प्रतिसाद दिवपी म्हत्वाचीं दळां आसात. पुलीस दळांक प्रशिक्षण दितले आनी अग्नी शमन सेवेक भोव हानीकारक बचाव क्षमता आत्मसाद करूंक अद्यावत करतले.

नागरी रक्षा आनी गृह रक्षक

3.4.4 आपत्ती वेवस्थापनाच्या क्षेत्रांत प्रभावी भुमिका करूंक नागरी रक्षा आनी गृह रक्षकांक नव्यान आदेश दितले. तांची नेमणूक समुदाय पूर्वतयारी आनी भौशीक जागृताये खातीर करतले. खंयचीय आपत्ती घडल्यार स्वता जावन कामाचेर येवपाचे संस्कृतायेचो प्रसार करतले.

राज्य आपत्ती प्रतिसाद दळ (ऍसडीआरऍफ)

3.4.5 राज्यांनी सद्या अस्तित्वांत आशिल्ल्या संसाधनांनी प्रतिसाद क्षमता निर्माण करूंक राज्यांक प्रोत्साहन दितले. सुरवात म्हूण, दरेक राज्य एका बॅटालियन समानतायेच्या दळाक सामग्री सुसज्ज आनी प्रशिक्षण दिवपाचें उद्दिष्ट दवरूंक शकता. तातूंत बायलां वांगड्यांचो आसपाव जातलो, जे बायलांच्यो आनी भुरग्यांच्यो गरजो हाताळटले. ऍनडीआरऍफ बॅटालियन आनी तांच्यो प्रशिक्षण संस्था ह्या यत्नांत राज्यांक / संघ प्रदेशांक सहकार्य दितलीं. राज्यांक / संघ प्रदेशांक आपल्या संबंदीत पुलीस प्रशिक्षण महाविद्यालयांनी आनी मुळाव्या तशेंच सेवा अंतर्गत अभ्यासक्रमांनी, राजपत्रीत तशेंच अराजपत्रीत अधिकाऱ्यांक आपत्ती वेवस्थापन प्रशिक्षण आसपावीत करूंक प्रोत्साहन दितले.

नॅशनल कॅडेट कोर (ऍनसीसी), नॅशनल सर्विस स्कीम (ऍनऍसऍस) आनी नेहरू युवा केंद्र संघठन (ऍनवायकेऍस) हांची भुमिका

3.4.6 सगळ्या समुदाय आदारीत उपक्रमांनी सहाय्य दिवंक ह्या युवा संघटनांची तांक वापरतले आनी तांचे कार्यावळींत आपत्ती वेवस्थापन प्रशिक्षणाचो आसपाव करतले.

आंतरराष्ट्रीय सहकार्य

3.5.1 आपत्ती भुगोलीक शीम पळयना. मुखेल आपत्तीच्यो घडणुको एकाच वेळार साबार देशांचेर परिणाम करूंक शकता. सगळे तरेच्या आपत्ती वेवस्थापनांत आंतरराष्ट्रीय स्तराचेर लागींच्यान सहकार्य आनी संयोजन करपाचो राष्ट्रीय हावेस आसतलो.

उपागम

4.1.1 मजत केंद्रीत उपागमांतल्यान आळाबंद, पूर्वतयारी आनी शमन अशे रितीन उपाट बदल घडोवंक, सगळ्या जाळवणदारां कडल्यान सहायता घेवन आळाबंद आनी शमन उपाय उदरगतीच्या आराखड्यांच्या आनी कार्यावळींच्या मुखेल प्रवाहांत हाडपाचो यत्न करतले.

उदरगत आराखड्यांत आपत्ती वेवस्थापन आंगभूत आसचो

4.2.1 सगळ्या वर्तमान आनी नव्या उदरगतीच्या कार्यावळींच्या आनी प्रकल्पांच्या उदरगतीच्या अजॅण्डांनी आपत्ती जोखीम उणी करप हे मुखेल प्रवाहांत हाडपाची खात्री ऍनडीऍमए करतली, जाच्या डिझायन आनी बांदकामांत आपत्ती स्थितीस्थापक विशेशताय आसपावीत केल्ली आसतली. नियोजन आयोग संसाधनां दितना ह्या घटकांक फावो तितलो भर दितली.

राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद आनी शमन निधी

4.3.1 अधिनेमांत आदेश दिल्ल्या प्रमाणें राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधी घडोवं येता. आपात्कालीन प्रतिसाद, मजत कार्य आनी पुनर्वसणूक हांचे खातीर जावपी खर्च भागोवंक, ऍनडीऍमए च्या सल्ला-मसलतीन केंद्र सरकारान थारयल्ल्या मार्गदर्शक तत्वांक धरून ऍनईसी राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधीचो वापर करतली. वित्त आयोगान वेळवार शिफारस केल्ल्या प्रमाण, राष्ट्रीय संकश्ट आकस्मीकताय निधी (ऍनसीसीऍफ), राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद निधींत सामील करपाचो प्रस्ताव आसतलो.

4.3.2 तेच भशेन, अधिनेमांत आदेश दिल्ल्या प्रमाण, फकत शमन उद्देशांच्या प्रकल्पां खातीर राष्ट्रीय आपत्ती शमन निधी (एनडीएॅमएॅफ) हाची निर्मिती करूं येता. एॅनडीएॅमएॅ, एॅनडीएॅमएॅफ लागू करतली आनी वित्त आयोगान वेळवार शिफारस केल्ल्या प्रमाणें तो आसतलो.

केंद्रीय मंत्रालयां आनी खात्यांची जापसालदारकी

4.4.1 सगळीं केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं आपलें आपत्ती वेवस्थापन आराखडे तयार करतलीं, तातूंत ह्या आराखड्यांक सहाय्य दिवपी अर्थीक चित्राचो आसपाव आसतलो. पांच वर्सुकी आनी वर्सुकी आराखड्यांचो भाग म्हूण आवश्यक अर्थसंकल्पी तरतूद करतले.

राज्य आनी जिल्लो स्तरीय आंखणी

4.4.2 राज्य तशेंच जिल्लो स्तराचेर आपत्ती शमन आनी प्रतिसाद निधी स्थापन करपाची जापसालदारकी राज्यांची आसतली. ह्या निधींच्या वापरा संदर्भातली पद्धत, अधिनेमाच्या तरतुदींक धरून तयार करतले.

शमन प्रकल्प

4.4.3 राष्ट्रीय, राज्य आनी जिल्लो स्तराचेर शमन प्रकल्पां खातीर आराखडे सुत्ररूपान मांडूंक वेगवेगळ्या आपत्तींचेर मार्गदर्शक तत्वां मुळाधार थारतलीं. केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं तशेंच राज्य सरकारां अंमलबजावणे खातीर शमन प्रकल्प सोदून काडटलीं. राष्ट्रीय स्तराच्या शमन प्रकल्पांक प्राधान्य दितले आनी एॅनडीएॅमएॅ च्या सल्ला-मसलतीन मंजूर करतले.

तंत्रीक - अर्थीक पद्धत

4.5.1 आपत्तींचे फाटभुंयेर जाल्ल्या मोट्या प्रमाणांतल्या लुकसाणाचे तुलनेंत, सरकारान बचाव, मजत, पुनर्वसणूक आनी पुनर्बांदणी गरजां खातीर दिल्लें सहकार्य फावो तितलें नासता, हें मतींत घेवन व्यक्ती, समुदाय आनी कॉर्पोरेट क्षेत्रांक जाल्लें लुकसाण भरून काडूंक, नाविन्य वित्तीय उत्तेजन रकमे सयत (innovative fiscal incentives) म्हासंकश्ट जोखीम फायनान्सिंग, जोखीम विमो, म्हासंकश्टाचे बॉण्ड, सूक्ष्म-फायनान्सिंग आनी विमो ह्या सारकिल्या नव्या अर्थीक उपकरणांचो प्रसार करतले. हे संदर्भांत, रसायनीक अपघात पिडितांक मजत दिवंक लागू केल्ल्या भौशीक उत्तरदायित्व विमो अधिनेम, 1991 (Public Liability Insurance Act, 1991) अंतर्गतच्या पर्यावरणीय मजत निधीचो हांगा उल्लेख जावंक जाय. आपत्ती जोखीम विमो, सूक्ष्म-फायनान्स आनी सूक्ष्म-विमो, नव्यान बांदिल्ल्या घरांचेर आनी बांदकामांचेर वॉरण्टी आनी घराच्या रिणाचेर सुरक्षीत बांदकाम जोडप ह्या सारकिल्यो अर्थीक पद्धती आपणावंक विचारांत घेतले.

आपत्ती आळांबद आनी शमन

5.1.1 मानव निर्मीत आपत्ती सोडून, हुंवार, भुंयकांप आनी चक्रीवादळ सारकेलीं सैमीक हानीकारक संकश्टां टाळूं येतात. पूण, जोखीम प्रवण वाठारांनी उदरगतीच्या कामांचें योग्य नियोजन हाचे सयत शमन उपाय घेतल्यार, ह्या हानीकारक संकश्टांचें आपत्तींत रुपांतर जावपा पासून वाटोवं येता. शमन पावलां उबारूंक भोव आयामी उपागम घेवपाची गरज आसा :

- उदरगतीच्या सगळ्या प्रकल्पांनी शमन पावलां उबारप.
- संबंदीत केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं तशेंच राज्यांचे मजतीन उच्च प्राधान्याच्या वाठारांनी ऍनडीऍमए वरवीं राष्ट्रीय स्तराचे शमन प्रकल्प सुरू करप.
- मार्गदर्शक तत्वांक धरून राज्य स्तराच्या प्रकल्पांक प्रोत्साहन दिवप आनी सहकार्य दिवप.
- वेगवेगळ्या राज्यांनी आपणायल्ल्या आपत्तीचेर देशी गिन्यान आनी ताका तोंड दिवपाचे प्रणालीचेर भर दितले आनी दायज बांदकामांच्या संरक्षणाचेर विशेश भर दितले.

जोखीम मोलावणी आनी भेदनीयता नकाशे

5.1.2 भोव हानीकारक संकश्टाचे संरचनेंत आपात्कालीन वेवस्थापना खातीर राष्ट्रीय डेटाबेज (ऍनडीईऍम) आनी राष्ट्रीय देशीक डेटा साधनसुविधा (ऍनऍसडीआय) ह्या सारकिले भुगोलीक माहिती प्रणाली (जीआयऍस) आदारीत डेटाबेज वापरून हानीकारक संकश्टाचो क्षेत्र थारयतले, नकाशे तयार करतले आनी भेदनीयता विश्लेशण करतले. आपत्ती भेदनीयतेचेर पावलां उबारतना पयलें पावल म्हूण, केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं, राष्ट्रीय एजन्सी, गिन्यान आदारीत संस्था आनी राज्य तशेंच जिल्लो स्तरावेली आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी ह्या संस्थांनी सगळ्या आपत्ती प्रवण वाठारांनी जोखीम आनी भेदनीयता मोलावणी करप गरजेचें आसा. जीआयऍस आनी रिमोट सॅन्सिंग डेटा आदारीत हानीकारक संकश्टाचो क्षेत्र थारावप, नकाशे तयार करप आनी भेदनीयता विश्लेशण

करप, हातूंत तळागाळांतल्या घटकाची तपासणी करप, हाचो सक्तीन आसपाव जावंक जाय. सगळ्या रसायनीक अपघात प्रवण जिल्ल्यांनी, जीआयऍस मंचांचेर हानीकारक संकश्ट आनी परिणाम नकाशे तयार करतले.

5.1.3 आपत्ती वेवस्थापनांत जीआयऍस, रिमोट सॅन्सिंग आनी ग्लोबल पोजिशनिंग सिस्टम्स (जीपीऍस) हांच्या वाडट्या वापराक लागून नियोजीत इलॅक्ट्रॉनीक क्लियरींग हावज वरवीं विशयक आनी देशीक डेटा (thematic and spatial data) शॅर करूंक, एक यंत्रणा स्थापन करप अनिवार्य केला. मूल्य आदारीत नकाशे एकठांय करप, संकलीत करप, विश्लेशण करप आनी तयार करप ह्या कामां खातीर, भारतीय सर्वेक्षणान, ऍनऍसडीआय संस्था स्थापन केल्या, जाचो वापर आपत्ती वेवस्थापन क्षेत्रांतल्यो वेगवेगळ्यो एजन्सी सैमीक संसाधनांचें वेवस्थापन, उद्देगीक ऍप्लिकेशन आनी हेर गजालीं खातीर करतल्यो. प्रभावी धोरण विश्लेशणाची सुलभयताय हाडूंक, प्रोटोकॉल्स शॅर करपी डेटा आनी माहिती भितर आंतरसंक्रियताय हाडूंक, ऍनऍसडीआय हांणी वावरूंक जाय. सोंपेपणान आनी बेगीन शॅरींग जावचें म्हूण ऍनऍसडीआय आनी नियोजीत राष्ट्रीय आपत्ती आपात्कालीन संचार नॅटवर्क मजगतीं दोन मार्गी आंतरसंक्रिय लिंक जोडटले. ऍनडीईऍम अंतर्गत सुरक्षीत वातावरणांत देशीक आनी बिगर देशीक डेटाबेजा खातीर डिझायन केल्ले कार्यावळींत, आपत्ती वेवस्थापना खातीर माहितीचे गरजे खातीर ऍनऍसडीआय वरवीं डेटा सॅट प्राप्त करतलें.

शारी वाठारांनी आपत्तींचे वाडटे कल

5.1.4 शारी वाठारांतल्यो आपत्ती जायत्या गजालींनी वेगळ्यो आसतात आनी लुकसाणाची मात्रा चडशे फावट उच्च आसता, ते खातीर प्रभावी आपत्ती वेवस्थापन आराखड्यांची आवश्यकताय भासयता. हालींसराक अश्या प्रकारच्या आपत्तींनी चडूच वाड जाल्या. शारी वाठारांनी सोद आनी बचाव यत्नांनी लेगीत विशेश प्रशिक्षणाची गरज आसा. अनियोजीत शारीकरणाचेर नदर दवरूंक कृती आराखडे आनी सगळ्या प्रकारच्या आपत्ती आड सुरक्षीत मानव वस्तीची खात्री करूंक प्राधान्याचे वाठार म्हूण अनुमती दितले. संबंदीत राज्य सरकारांनी / संघ प्रदेशांनी सैमीक गटाराचे प्रणालींत आडखळ हाडिनात हाचेर विशेश भर दिवन, शारी गटाराची प्रणाली सुदारूंक प्राधान्य दिवंक जाय.

शारी जोखमीच्या वेवस्थापना खातीर डिसिजन सपोर्ट सिस्टम (डीएसएस) हाचो विकास करूंक स्पेशियल रेज्युलेशन साधनसुविधेचें शारी मॅपिंग करपाचें काम घेतले.

म्हत्वाच्यो साधनसुविधा

5.1.5 म्हत्वाच्यो साधनसुविधा, देखीक धरणां, रस्ते, पूल, उड्डाण पूल, रेल्वे रूळ, वीज स्टेशन, उदकां सांठवण टावर, शिंपणावळ कालवे, डॅल्टा उदका पुरवण जाळें, न्हंयेचे आनी दर्यादेगेचे बांद, बंदर आनी हेर नागरीक केंद्रीत गजालींचेर, विश्वव्यापी सुरक्षा मानका प्रमाणें, सुरक्षा मानका खातीर सातत्यान देखरेख दवरप तशेंच गरज आसा थंय, ताका बळकट करप भोव म्हत्वाचें आसा. म्हत्वाच्या साधनसुविधां खातीर मानक थारयतना ते सुरक्षा नेमांक धरून आसूंक जाय आनी संबंदीत खात्यांनी / अधिकारिणींनी आवश्यक कृतीची खात्री करूंक जाय तशेंच हाची खात्री करूंक फावो तीं पावलां उबारूंक जाय.

पर्यावरणीय शाश्वत उदरगत

5.1.6 शाश्वतीची खात्री करूंक पर्यावरणाचें म्हत्व आनी उदरगतीचे यत्न ह्यो दोनूय गजालीं हातांत हात घालून मुखार वचूंक जाय. आपत्ती वेवस्थापन आराखड्यांत, जंय शक्य आसा थंय, हिमालय वाठारांनी पारिस्थितीय समतोलाची पुनर्स्थापना आनी दर्यादेग रक्षास्थान पट्ट्याचेर वाडिल्ली लागवड हांचो आसपाव करूंक जाय. पारिस्थितीक समतोलाची पुनर्स्थापना आनी शाश्वत उदरगती खातीर रानां, जुंवे, दर्यादेग वाठार, न्हंयो हांचे पारि-यंत्रणा; आनी कृशी, शारी आनी उद्देगीक पर्यावरण हे विचारांत घेवंक जाय. विभागीय नियामकांनी प्राकृतीक आवासाच्या संरक्षणाची खात्री करूंक जाय.

हवामान बदल अनुकूलन तयारी

5.1.7 हवामान बदलाचो प्रभाव आमच्या हिमक्षेत्रीय सांठे, उदकाचो समतोल, कृशी, वनरक्षण विद्या, दर्यादेग पारिस्थितीय, जीव विविधताय आनी मनीस तशेंच जनावरांचे भलायकीचेर जाता. फुडल्या कांय वर्सांनी चक्रीवादळ, हुंवार आनी दुकाळ सारकिल्या सैमीक आपत्तींची वारंवारताय आनी तिब्रताय हवामान बदलाक लागून वाडटली हाचे निश्चीत संकेत आसात. ह्या आव्हानांक शाश्वत आनी प्रभावीपणान तोंड दिवंक, हवामान बदल अनुकुलन आनी आपत्ती जोखीम देंवोवपा खातीर आमच्या उपागमांत सहक्रियाशीलता आनी कार्यनिती हांकां प्रोत्साहन दितले आनी ताचो प्रसार करतले.

पूर्वतयारी

केंद्रीय मंत्रालयां, खातीं, आनी राज्यांची भुमिका

5.2.1 राज्यांनी / संघ प्रदेशांनी आपली स्वताची आपत्ती वेवस्थापन क्षमता घडोवपाचेर सगळ्यांत चड भर दिवंक जाय. आपत्ती वेवस्थापन अधिनेम, 2005 च्या मार्गदर्शक तत्वां आनी तरतुदीं प्रमाणें, सगळ्या स्तरांचेर आराखडे करतले. राष्ट्रीय आराखडो ऍनईसी तयार करतलें, जाल्यार संबंदीत केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं आपत्ती आनी विशय-विशेश आराखडे तयार करतलीं. ऍनडीऍमए हांणी जारी केल्ल्या मार्गदर्शक तत्वांक धरून, विशेश आपत्ती संदर्भांतल्या भेदनीयते खातीर, राज्य आनी जिल्लो आराखडे तयार करतले. वर्तमान एजन्सी आवश्यक क्षमता घडोवपाचेर काम करिना अशा वाठारांनी नवी संस्थात्मक यंत्रणा विशेशतायेन घडोवंक जाय.

5.2.2 नियोजन प्रक्रियेंत आपत्ती आळाबंद, शमन आनी पूर्वतयारीचे समावणे खातीर केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं, राज्यां आनी जिल्ले हांणी तयार केल्ल्या आराखड्यांनी सगळ्या जाळवणदारांच्या सुचोवण्यांचो आसपाव करतले. सगळ्या जाळवणदारांची, समुदायांची आनी संस्थांची भागिदारी पूर्वतयारेची एक संस्कृताय घडयतली. ह्या आराखड्यांची बरी समजूत आनी कार्यवाही आसची म्हूण तळागाळाचो उपागम आपणावंक जाय.

5.2.3 क्षमता आपत्ती वेवस्थापनाचो विशय, आंतर राज्य मंडळ आनी विभागीय मंडळाच्या अजेण्डांत 'स्थायी विशय' आनी राष्ट्रीय उदरगत मंडळांत 'सुचना विशय' म्हूण आसपावीत करतले.

पुर्वानुमान आनी पूर्व शिटकावणी यंत्रणा

5.2.4 सगळ्या प्रकारच्या आपत्तीं खातीर पुर्वानुमान आनी पूर्व शिटकावणी यंत्रणा स्थापन करप, अद्यावत करप आनी आर्विल्लेकरण करप सामकें आवश्यक आसा. विशेश सैमीक आपत्तीं खातीर, देखरेख आनी पाळत दवरूंक जापसालदार आशिल्ल्यो नोडल एजन्सी, वेळ मर्यादे भितर, तंत्रगिन्यानांत आशिल्लें अंतर सोदून काडटल्यो आनी आपल्या उन्नतीकरणा खातीर प्रकल्प सुत्ररूपान मांडटले. सगळ्यां राज्यांनी, वेधशाळा निरिक्षण यंत्रणेच्या उन्नतीकरणा / स्थापने खातीर आवश्यक साधनसुविधा भारतीय वेधशाळा खात्याक दिवंक जाय. संवसारीक वेधशाळा संघटना (डब्ल्यूऍमओ), पॅसिफिक सुनामी शिटकावणी यंत्रणा आनी हेर प्रादेशीक तशेंच जागतीक संस्थां कडेन भागिदारी करप विचारांत घेवं येता. डेटा मेळोवंक, पुर्वानुमान आनी वेळार ताचो प्रसार करूंक आयसीटी उपकरणांचो वापर करूंक जाय.

संचार आनी माहिती तंत्रगिन्यान (आयटी) सहयोग

5.2.5 आपत्ती वेवस्थापना खातीर मुळाव्यो संचार आनी आयटी सहाय्य आवश्यकतायो सकयल दिल्ल्या तीन स्तरांक लागता-

- सगळ्या स्तरांचेर निर्णय घेवपी आनी आपत्ती वेवस्थापक.
- वास्तवीक वेळांत, अग्नीम शिटकावणी आनी माहितीचो प्रसार सगळ्या स्तरांचेर संबंदीत अधिकारिणींक आनी धोक्यांत आशिल्ल्या समुदायाक करप. अग्नीम शिटकावणी आनी माहितीचो प्रसार करूंक, टीवी आनी रेडियो सारकिल्या प्रसारण माध्यमांचो म्हत्वपूर्ण वापर जातलो, कारण भुगोलीक नदरेन हीं माध्यमां चड लोकां मेरेन पावतात. दर्यादेग आनी दोंगराळ वाठारां खातीर, वेधशाळा खात्याच्या नॅटवर्काचो वापर करूं येता.

- बचाव आनी मजत कार्यां करूंक आनी ताचेर नियंत्रण मेळोवंक आपत्तीचे सुवातेर निमण्या वेळा वयली जोडणी करप.

5.2.6 दर्जेदार आयटी साधनसुविधा वापरून संचार आनी नेमान अद्यावत केल्ली माहिती दिवप, हो आपत्ती वेवस्थापन कार्यनितीच्या प्रभावी अंमलबजावणेचो गाभो थारता. आपत्ती वेवस्थापन कार्यनितीचे प्रभावी अंमलबजावणे खातीर वाठारांतल्यान वा पिडीत वाठारांतल्यान घेतिल्ली जियो-स्पेशियल (geo-spatial) माहिती विस्वासू आसप, नेमान अद्यावत करप आनी वेगान दिवप, ही पूर्व-आवश्यकताय आसा. पीआरआय वा यूएलबी कडल्यान डेटा सॅटांचें जाता तितल्या बेगीन उन्नतीकरण आनी अद्यावतीकरण करूंक, आवश्यक आयटी प्रॉसेसीस, वास्तुशिल्प आनी कुशळटाय आशिल्ली आयटी साधनसुविधा स्थापन करपाचे यत्न जावंक जाय. उच्चतम सहक्रियाशील कॉन्फिगरेशन आनी फावो ताचे परस चड अशी आधुनीक सुवात आनी भौमीक आदारीत तंत्रगिन्यानाचो आसपाव आशिल्लें राष्ट्रीय आपात्कालीन संचार नॅटवर्क विकसीत करतले. हें नॅटवर्क, पिडीत समुदायाक आनी थळाव्या अधिकारिणींक शिटकावणी आनी माहितीचो वास्तवीक वेळार प्रसार करतलें.

आपात्कालीन कृती केंद्रांचें बळकटीकरण

5.2.7 राष्ट्रीय, राज्य, मॅट्रो आनी जिल्लो स्तराचेर आपात्कालीन कृती केंद्रांची स्थापना करप आनी तांकां आधुनीक तंत्रगिन्यान आनी संचार सुविधा दिवप तशेंच तांचें नेमान उन्नतीकरण करप, हाका प्राधान्य दितले. आपत्ती आयिल्ल्या वाठारांत, निमण्या वेळा वयले जोडणेक आनी कृतीचेर नियंत्रण मेळोवंक, पोर्टेबल प्लॅटफॉर्मांची उपलब्धताय करून दितले. आपत्ती वेवस्थापन संचार प्रणालेंत हॅम रेडियो आनी हेर नाविन्य सुविधांची समावणी केल्यार ताचो चड फायदो जातलो.

वैजकी तयारी आनी व्हडली दुर्घटना वेवस्थापन

5.2.8 वैजकी पूर्वतयारी, हो खंयच्याय आपत्ती वेवस्थापन आराखड्याचो म्हत्वाचो घटक आसा. ऍनडीऍमए, भलायकी आनी कुटुंब कल्याण मंत्रालय, राज्यां आनी मुखेल वैजकी संशोधन संस्थांच्या जोडपालवान आपात्कालीन वैजकी प्रतिसाद आनी भोवसंख्य आपत्तीग्रस्त वेवस्थापनांत क्षमता वाडोवंक धोरणाचीं मार्गदर्शक तत्वां सुत्ररूपान मांडटली. हॉस्पिटलां खातीरच्या आपत्ती वेवस्थापन आराखड्यांनी वैजकी पंगड आनी पॅरामॅडिक्स विकसीत करप आनी प्रशिक्षण दिवप, क्षमता वाडोवप, मानसीक आघात आनी मनो-समाजीक जतनाय, भोवसंख्या आपत्तीग्रस्त वेवस्थापन आनी आपात्कालीन परिस्थितींत करपाचे कारवायेचें निर्धारण हांचो आसपाव करतले. आपत्ती वेळार सगळ्या हॉस्पिटलांच्या दुयेंती आनी आपत्तीग्रस्तांक हाताळपाचे क्षमतेचेर काम करूंक जाय आनी पूर्व-आपत्ती टप्प्यांत सगळ्या राज्यांनी / संघ प्रदेशांनी सल्ला-मसलत प्रक्रिये वरवीं नोंद करूंक जाय. आपत्ती वेळार खाजगी हॉस्पिटलां वरवीं आपत्तीग्रस्तांचेर उपचारा खातीर योग्य कार्यप्रणाली सुत्ररूपान मांडूंक राज्य आनी जिल्लो अधिकारिणींक प्रोत्साहन दितलें. ह्या आराखड्यांनी आपत्ती उपरांतच्या दुयेंसांचेर पाळत दवरपाची प्रणाली, संदर्भ दिल्ल्या संस्थांचें, हॉस्पिटलांचें नॅटवर्कींग आनी एम्ब्युलन्सांची उपलब्धताय आनी ब्लड बँक सारकिल्यो सेवा आनी सुविधा पळोवप हांचो आसपाव आसतलो.

5.2.9 दुयेंतींक सुरक्षीत सुवातेर हालोवंक भोंवते सर्जिकल पंगड, भोंवतीं हॉस्पिटलां आनी हॅली-एम्ब्युलस हांची निर्मिणी करप, हो आपत्ती वेवस्थापन यत्नांचो म्हत्वाचो घटक आसा. रेल्वे मंत्रालयाची एक्सिडेंट रिलिफ मॅडिकल वॅन्स (एआरऍमवी) म्हणल्यार अपघात मजत वैजकी वॅनी, ज्यो दरेका 100 किलो मिटर स्टेशनांचेर दवरिल्ल्यो आसतल्यो, तांचो वापर राज्य आनी जिल्लो अधिकारिणी रेल्वेच्या सल्ला-मसलतीन आपात्कालीन वैजकी प्रतिसादा खातीर करतलीं. IV स्तराच्या अतिरिक्त बायो-सुरक्षीत प्रयोगशाळांची निर्मिणी करपाचें काम नोडल मंत्रालय हाताळटलें. फावो तितली शवागर सुविधा निर्माण करपाचेर भर दिवपाची गरज आसा. मरण आयिल्ल्यांच्या कुडींचो आनी मेल्ल्या जनावरांचो योग्य तरेन आनी ताकतिकेन विलो लावंक भर दिवंक जाय.

प्रशिक्षण, अनुकृती आनी कवायत तयारे खातीरचो पुर्वाभ्यास

5.2.10 आराखड्यांचें आनी मानक कार्यप्रणालीचें (ऍसओपी) सामर्थ्य तपासतात आनी प्रशिक्षण, परिसंवाद आनी कवायती वरवीं ताका नवो आकार दितात. ह्या वाठारांनी ऍनडीऍमए राज्यांक / संघ प्रदेशांक सहकार्य दितली आनी देशाच्या वेगवेगळ्या भागांनी कवायती घडोवन हाडटली. राज्य आनी जिल्लो अधिकारिणींक पूर्वतयारी आनी जलद प्रतिसाद दिवपाची संस्कृताय रुजोवंक प्रोत्साहन दितले. ल्हवू ल्हवू, वेगवेगळ्या जाळवणदारांचो प्रतिसाद स्तर वाडोवंक ऍनडीऍमए च्या जोडपालवान विंगड विंगड प्रकारच्या आपत्तीं खातीर साबार कवायतींचें नियोजन करूंक राज्य सरकारांक प्रोत्साहन दितले.

शमन आनी पूर्वतयारे खातीरची भागिदारी

समुदाय आदारीत आपत्ती पूर्वतयारी

5.3.1 खंयचेय आपत्ती वेळार, समुदायाचेर फकत पयली परिणाम जायना तर ते पयले प्रतिसाद दिवपीय आसतात. समुदायाची भागिदारी थळावी मालकी, थळाव्यो गरजो हाताळपाची खात्री करता आनी लुकसाण आडावंक तशेंच उणें करूंक स्वयंसेवक जावंक आनी एकामेकांक आदार करूंक उर्बा दिता. ते खातीर, हे बाबतींत राज्यांच्या / संघ प्रदेशांच्या यत्नांक प्रोत्साहन दिवपाची गरज आसा.

5.3.2 जाणटीं, बायलां, भुरगीं आनी वेगळे क्षमतेचे व्यक्ती हांच्या गरजेचेर खास लक्ष दवरपाची गरज आसता. बायलांक आनी तरणाट्यांक आपत्ती वेवस्थापना खातीरच्या निर्णय घेवपी समित्यांनी आनी कृती गटांनी वांटो घेवंक प्रोत्साहन दितले. खंयचेय आपत्तीक सगळ्यांत पयली प्रतिसाद दिवपी समुदायांक प्रतिसादाच्या वेगवेगळ्या पैलूं विशीं प्रशिक्षण दितले, देखीक मलमपट्टी करप, सोद आनी बचाव कार्य, समुदाय आश्रयाचें वेवस्थापन, मनो-समाजीक समुपदेशन, मजतीचें वितरण आनी सरकार/एजन्सी कडल्यान सहकार्य मेळोवप आनी हेर. समुदाय आराखड्यांक पंचायती, गट आनी जिल्लो आराखड्यां कडेन जोडटले.

जाळवणदारांची भागिदारी

5.3.3 ऍसडीऍमए आनी डीडीऍमए, नागरी संस्था जाळवणदारांचे भागिदारीचें संयोजन करतलीं. नागरी रक्षा, ऍनसीसी, ऍनवायकेऍस, ऍनऍसऍस आनी थळावी बिगर सरकारी संघटना (ऍनजीओ) हांकां आपआपले संस्थात्मक यंत्रणे वरवीं समुदायाक सशक्त करूंक आनी जागृताय घडोवंक प्रोत्साहन दितले. आपखोशयेन सामील जावंक उर्बा दिवपी पावलां घेवंक सक्रीयपणान प्रोत्साहन दितले.

कॉर्पोरेट समाजीक जापसालदारकी (सीऍसआर) आनी भौशीक खाजगी भागिदारी (पीपीपी)

5.3.4 इतिहासीक नदरेन, कॉर्पोरेट क्षेत्रान आपत्ती मजत आनी पुनर्वसणूक वावरांत सहकार्य दिलां. पूण, आपत्ती जोखीम उणी करपाच्या वावरांत कॉर्पोरेट संस्थांचो जाय तितलो सहभाग ना. कॉर्पोरेट संस्थांनी हानीकारक संकश्ट, जोखीम आनी भेदनीयता घटक मतींत घेवन आपलें वेवसाय निरंतरता नियोजन नव्यान घडोवंक जाय. समुदायांत नाविन्य समाजीक गुंतवणुके खातीर तांणी मूल्य निर्माण करूंक जाय. आपत्ती वेवस्थापनांत खाजगी क्षेत्रांक बळकट करूंक, सरकार आनी खाजगी क्षेत्रा मदीं पीपीपी (भौशीक खाजगी भागिदारी) हाका प्रोत्साहन दितले. समुदायाचे सुरक्षेची खात्री करूंक आपत्ती वेवस्थापन प्रक्रियेंत कॉर्पोरेट संस्थांक बळकट करूंक आनी तांची भुमिका थारावंक ऍनडीऍमए आनी ऍसडीऍमए हांणी तांचे कडेन नॅटवर्क करपाची गरज आसा.

मिडिया भागिदारी

5.3.5 आपत्ती वेवस्थापनाच्या सगळ्या टप्प्यांनी माहिती आनी गिन्यानाचो प्रसार घडोवपाची म्हत्वाची भुमिका खबरां संस्थांची म्हणल्यार मिडियाची आसता. इलॅक्ट्रॉनिक आनी प्रिण्ट मिडिया ह्या दोनूय मिडियांच्या भोवगुणी तांकीचो पुरायपणान उपेग करूंक जाय. समुदाय जागृताय, पूर्व शिटकावणी आनी प्रसार, आनी वेगवेगळ्या आपत्तीं विशीं शिक्षण, ह्या क्षेत्रांनी मिडिया कडेन प्रभावी भागिदारी करतले.

तकनिकी - विधीक पद्धत

6.1.1 आपत्ती वेवस्थापन अधिनेम, 2005, राष्ट्रीय, राज्य, जिल्लो आनी थळाव्या स्तराचेर संस्थात्मक आनी संयोजन यंत्रणा दिता. केंद्र आनी राज्य सरकारांनी तशेंच संबंदीत हेर एजन्सींनी दुरुस्तीची गरज दाखोवपी संबंदीत अधिनेम, नेम आनी नियम सोदून काडूंक जाय आनी टप्प्या टप्प्यान आपत्ती वेवस्थापन अधिनेमा कडेन जुळोवन हाडूंक जाय.

नगरपालिका नियामकांची निवळावणी

6.2.1 बांदकामांत जाल्ली वाड आनी गतीन वाडपी शारीकरण हे नदरेंतल्यान, नगरपालिका नियामक, देखीक उदरगत नियंत्रण नियामक, इमारत पोट-विधी आनी बांदकाम सुरक्षा वैशिष्ट्यां हांचेर नव्यान विचार जावंक जाय. भुंयकांप, हुंवार, पालसणां कोसळप आनी हेर आपत्ती संदर्भांत सुरक्षा अंतर सोदून काडूंक ह्या नियामकांचेर नेमान फेरनियाळ जातलो आनी भारतीय मानक ब्युरो (बीआयएस) च्या सुदारीत इमारत संहिते (building codes) प्रमाणें हाडूंक फावो ती सुदारणा करतले. आपत्ती वेळार सुरक्षे कडेन तडजोड करपी अनिश्ट पद्धतींक, ज्यो वेळवार वयर सरतात, नियामकांत हाताळपाची गरज आसा. आवश्यक सुरक्षा उपाय नासतना बांदकामा खातीर अयोग्य आशिल्ल्या वाठाराचो उपेग केल्यार भेदनीयता आनीक वाडटा आनी योग्य अनुपालन यंत्रणे वरवीं ताचे आड सुरक्षा उपाय आसपाची गरज आसा. तेच भशेन, ग्रामीण वाठारां खातीर फावो ते नियामक मुखार हाडपाचेर भर दितले. आवश्यक आसा थंय, थळाव्या संस्थांक योग्य नियामकाची तयारी करूंक फावो तितलो अर्थीक आदार दितले. हे प्रक्रियेंत सर्वसमावेशक वावराची गरज लागतली जातूंत चडावंत परिणाम मेळोवंक सगळ्या स्तरावेली सरकारी संघटना, थळावी अधिकारिणी आनी समुदाय हांचे मदीं जागृताय घडोवन हाडप हाचो आसपाव आसतलो.

जमीन वापर नियोजन

6.3.1 संबंदीत केंद्रीय मंत्रालयां आनी खातीं विज्ञानीक संस्थांच्या सल्ला-मसलतीन वेगवेगळ्या भुगोलीक आनी प्रशासनीक वाठारां खातीर सर्वसमावेश उपागम दवरून पर्यायी जमीन वापर नियोजन निर्मिती करूंक पर्यावरणीय आनी हानीकारक संकश्टांच्या डेटाचें विश्लेशण करतलीं. आवासाची सुरक्षीत सुवात आनी हेर म्हत्वाच्या सुविधां खातीर मोट्यां शारांक, मॅट्रोंक आनी उच्च लोकसंख्या आशिल्ल्या शारी वसणुकांक, हे अदीक लागू जाता. मुखेल आराखड्याचो (मास्टर प्लान) नियाळ आनी ताचें अनुपालन, प्राधान्यान, आवश्यक आसतले आनी राज्यांची / संघ प्रदेशांची ही मुखेल जापसालदारकी अशें मानतले. मॅक्रो स्तराचेर, वेगवेगळ्या वापराच्या इन्वॅण्टरी डेटाबेजाच्या आदाराचेर जमीन वापर नियोजन तयार करपाची गरज आसा. शारी वसणुकेचे बाबतींत, उदरगतीची तिब्रताय मतींत घेवन फुडारांतल्या जमीन वापराची मोलावणी करूंक जाय.

सुरक्षीत बांदावळ पद्धती

6.4.1 भुंयकांप आनी चक्रीवादळ सारकिलीं संकश्टां लोकांक मारनात पूण अयोग्य रितीन डिझायन केल्ल्यो आनी चुकीचे पद्धतीन बांदिल्ल्यो इमारती ते करता. नव्या इमारतींच्या सुरक्षीत बांदकामाची खात्री करप आनी वेंचीक लायफलायन इमारतींचें फेररुपांतर करप, जशें भुंयकांप मार्गदर्शक तत्वांनी दिलां, हें भुंयकांप शमना खातीर एक म्हत्वाचें पावल आसा. हानीकारक संकश्टां वेळार सुरक्षेची खात्री करूंक इंदिरा आवास योजना (आयएवाय) आनी हेर सरकारी कल्याणकारी आनी उदरगतीच्या येवजण्यां अंतर्गत, बांदिल्ल्या घरांच्या डिझायनाचो आनी वैशिष्ट्यांचो फेरनियाळ जातलो. सक्तीची आवश्यकताय म्हूण इमारत संहिता (building codes) दर पांच वर्सांनी अद्यावत करतले आनी भौशीक मंचाचेर घालतले. राज्य / नगरपालिका इमारत पोट-विधींनी राष्ट्रीय इमारत संहितेचें सक्तीन पालन जावंक जाय.

6.4.2 अभियंते, वास्तुशिल्पकार, ल्हान बिल्डर, बांदकाम वेवस्थापक आनी कारागिरांक प्रशिक्षण दिवंक सुरवात केल्या आनी राज्य तशेंच जिल्लो स्तराचेर तें वाडोवपाची गरज आसा. सुरक्षीत शाळा आनी हॉस्पिटलां (व्हड क्षमता आशिल्लीं) आनी राष्ट्रीय स्मारकां तशेंच हेर म्हत्वाच्यो लायफलायन इमारती राष्ट्रीय प्राधान्य म्हूण धरतले. भुंयकांप स्थितीस्थापक विशेशताय आशिल्ल्यो शाळा इमारती / हॉस्टेलां डिझायन करूंक आनी तांकां योग्य उजो सुरक्षा उपाय योजनांनी सामग्री सुसज्ज करूंक, सगळ्या केंद्रीय पुरस्कृत येवजण्यांनी तरतूद करतले.

अनुपालन पद्धत

6.5.1 तकनिकी-विधीक आनी तकनिकी-अर्थीक तरतुदींच्या प्रभावीपणाची खात्री करूंक बंदनकारक परिणामा सयत समर्पक अनुपालन पद्धत जाग्यार घालपाची गरज आसा. राष्ट्रीय आनी राज्य स्तराचेर देखरेख, सत्यापन आनी अनुपालन संबंदीत तयारी जाग्यार आसात, हाची खात्री करप म्हत्वाचें आसा. ह्यो तरतुदी अंमलांत हाडपाची जापसालदारकी सगळ्या संबंदीत जाळवणदारांची आसतली. भारतांतल्या आपत्ती वेवस्थापन यंत्रणेक अनुकूल अशे आयटी सक्षम देखरेख सॉफ्टवॅर सारकिलीं उपकरणां विकसीत आनी डिझायन करून ताची ट्रायल आनी वैधीकरण जाल्या उपरांत, तीं आपणावपा खातीर वेगवेगळे जाळवणदार आनी गिन्यान संस्थां कडेन सल्ला-मसलत करून, स्वयं-प्रमाणन, समाजीक हिशेब आनी बाह्य अनुपालन पद्धत तशेंच वेवसायीक एजन्सी वरवीं हिशेब ह्या सारकिल्यो बऱ्यो वेवस्थापन पद्धती आपणावंक प्रोत्साहन दिवंक जाय.

अंमलबजावणी

6.6.1 तकनिकी-विधीक आनी अनुपालन प्रणाली जाग्यार घाल्या उपरांत, राज्यां / संघ प्रदेश, अधिनेमाचे तरतुदी अंतर्गत, प्रभावी यंत्रणा स्थापन करून आपले अंमलबजावणेची खात्री करतलीं.

उपागम

7.1.1 जलद आनी प्रभावी प्रतिसाद जिवीतहानी आनी मालमत्तेचें लुकसाण उणें करता. असुरक्षीत वर्गाच्या विशेश गरजांची जतनाय घेवपाचो उपागमूय तितलोच म्हत्वाचो आसा. खंयचेय आपत्तीक तोंड दिवपा खातीर सद्या विद्यमान आशिल्ल्या आनी नव्या संस्थात्मक वेवस्थांक एकत्रीत, सहक्रियाशील आनी अग्रसक्रिय उपागमाची खात्री करपाची आवश्यकता आसा. समकालीन पुर्वानुमान आनी पूर्व शिटकावणी यंत्रणा, फेल-सेफ संचार आनी विशेश प्रतिसाद दळांच्या आगावू तैनाती वरवीं हें शक्य आसा. बरे तरेन सुचीत केल्लो आनी तयार समुदाय आपात्कालाचो प्रभाव उणो करूंक शकता.

ऍनईसीची भुमिका

7.2.1 खंयचेय धोकादायक अशे आपत्तीचे स्थितींत वा आपत्ती आयल्यार ऍनईसी प्रतिसाद दिवंक सहकार्य दितली. जाल्यार राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी, आपत्ती संबंदीत विशेश मार्गदर्शक तत्वां तयार करतली. ऍनईसी संबंदीत मंत्रालयां / भारत सरकारचे विभाग, राज्य सरकार आनी राज्य अधिकारिणींक खंयचेय धोकादायक आपत्तीचे स्थितींत वा आपत्ती वेळार तांणी घेतिल्ल्या पावलां संबंदीत निर्देश दिवंक शकता.

नोडल आनी हेर केंद्रीय मंत्रालयां आनी खात्यांची भुमिका

7.3.1 विभिन्न प्रकारांचे आपत्तीं खातीर, संबंदीत नोडल मंत्रालय विस्तृत प्रतिसाद आराखडो तयार करतलें, जो राष्ट्रीय प्रतिसाद आराखड्याक (नॅशनल रिस्पॉन्स प्लॅन) जोडटले. ऍनईसी खंयचेय धोकादायक आपत्तीचे परिस्थितींत वा आपत्ती उप्रासल्यार प्रतिसाद दिवंक सहकार्य दितली.

राज्य, जिल्लो आनी थळाव्या अधिकारिणींची भुमिका

7.4.1 निरिक्षण आनी वाडट्या स्थितीचो अदमास घेवप आनी ऍनडीऍमए आनी ऍनईसीक ताची माहिती दीत रावप, ही राज्य सरकार / ऍसडीऍमए हांची प्राथमीक जापसालदारकी आसा. ते परिस्थितीक हाताळपाचे स्वताचे क्षमतेची सातत्यान मोलावणी करप आनी केंद्रीय संसाधनांच्या अपेक्षीत आशिल्ल्या आवश्यकतांक वेळार अदमासीत करप, हाचे खातीरूय ते जापसालदार आसतले. आंतरराज्य सहायता आनी सहकार्याक प्रोत्साहीत करतले. स्वताच्या प्रतिसादाची क्षमता विकसीत करपा खातीर आनी जाता तितले बेगीन प्रक्रिया पुराय करपा खातीरूय राज्य / संघ प्रदेश जापसालदार आसतलो. जिल्लो स्तराचेर प्रशिक्षण आनी राज्य प्रतिसाद दळ सुसज्ज करपाचें काम, सामुदायीक पूर्वतयारी, प्रशिक्षण आनी प्रतिसाद कॅशे तयार करप, हांचोय तातूंत आसपाव आसतलो. जिल्लो स्तरा वयली तयारी सगळ्या प्रतिसादात्मक उपक्रमांक अत्याधुनिकता दितली. स्थानीक अधिकारिणी, पंचायती राज संस्था (पीआरआय) आनी नागरी थळाव्यो संस्था (यूऍलबी) पुराय प्रक्रियेंत, विशेश करून प्रतिसाद आनी बचाव दळ, मजत आनी पुनर्वसन, जागृती निर्माण करप आनी आपत्तीची पूर्वतयारी, उपजिविका पर्यायांत सुदारणां करप आनी बिगर सरकारी संघटना आनी नागरी समाजा कडेन समन्वय सादप हातूंत विशेश भुमिका आसतली.

मानक कार्यप्रणाली (ऍसओपी)

7.5.1 सगळीं केंद्रीय मंत्रालयां, राज्य सरकार, जिल्लो अधिकारिणी आनी हेर भागिदार राष्ट्रीय आनी राज्य आराखड्यां संबंदीची मानक कार्य प्रणाली (ऍसओपी) तयार करतली. सोद आनी बचाव, वैजकी सहायता आनी अपघात वेवस्थापन, स्थलांतरण, आवश्यक सेवा हातूंत सुदारणां आनी आपत्ती स्थळाचेर संचार आनी हेर उपक्रमां खातीर ऍसओपी निर्धारित करतले. अन्नाची तरतूद, पिवपाचें उदक, नितळसाण, कपडे आनी मजत शिबिराचें वेवस्थापन, हे हेर म्हत्वाचे उपक्रम आसात. केंद्रीय संसाधनांचें प्रेशण, प्राप्ती आनी तैनाती खातीर सगळ्या संबंदीतां वरवीं तपशिलान ऍसओपी तयार करतले.

आपत्तीचे स्तर

7.6.1 आपत्तीचे स्तर निर्धारित करपा खातीर आनी आपत्तीचे बाबतींत वेगवेगळ्या एजन्सींच्या इलॅक्ट्रॉनिक संदेश प्रणालींक सतर्कता जारी करपा खातीर, गृहमंत्रालयान ऍसओपी तयार केल्या. निसर्गीक आनी मानव-निर्मित आपत्तीचे बाबतींत आपत्ती प्रतिसाद वेवस्थापना खातीर ह्या ऍसओपीचो वेळवार फेरनियाळ घेतले.

घडणूक आदेश पद्धत (आयसीएँस)

7.7.1 प्रशासनीक पदक्रमांत पारंपारीक आदेश संरचना अस्तित्वांत आसा, जी भारतांत आपत्तींचें वेवस्थापन करता. आयसीएँसच्या तत्वांत योग्य ते बदल करून तिका बळकट आनी वेवसायीक करपाची येवजण तयार केल्या. खंयचेय आपत्तीक तोंड दितनाच विंगड विंगड आपात्कालीन कार्यां प्रमाणीत पद्धतीन करपा खातीर, आयसीएँस ही एक म्हत्वाची वेवस्थापन पद्धत आसा. ती विशेश घटना वेवस्थापन पथकांक लॉजिस्टिक, विशेश मोहीम, नियोजन, सुरक्षा, मिडिया वेवस्थापन आनी हेर अशे तरेच्या घटना वेवस्थापनाच्या विभिन्न तासांनी प्रशिक्षित आशिल्ले घटना कमाण्डर आनी अधिकारी दितली. जिल्लो स्तरा वयल्या पदाधिकाऱ्यांक घटना वेवस्थापनाच्या विंगड विंगड तासांचें प्रशिक्षण दिवन दरेक जिल्ल्यांत अशीं पथकां तैनात करपाचोय तांचो उद्देश आसा. सगळ्या स्तरां वयल्या संयुक्त संचालन कक्षाच्या कनेक्टिविटी सयत तंत्रगिन्यान आनी नियोजन आनी अंमलबजावणीच्या समकालीन पद्धतींचो वापर हाचेर भर दितले.

पयले आनी हेर मुखेल प्रतिसाद दिवपी

7.8.1 स्थानीक अधिकारिणी, पीआरआय आनी यूएँलबी हांच्या फुडारपणा अंतर्गत समुदायाची भुमिका आनी म्हत्व, आपत्ती प्रतिसादाचे प्रक्रियेचो मुखेल आदार म्हूण वळखतात. ताच्या तत्काल

मजती खातीर पुलीस, राज्य आपत्ती प्रतिसाद दळ (ऍसडीआरऍफ), अग्नी शमन आनी वैजकी सेवा अशे हेर पयले प्रतिसाद दिवपी म्हत्वाचे प्रतिसादक आसात. जेन्ना जेन्ना गरज पडटली तेन्ना तेन्ना राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दळ (ऍनडीआरऍफ), विशेश प्रतिसाद प्रशिक्षण दितली. गंभीर परिस्थितींत गरजे प्रमाणें, आपत्ती बादीत भागांत कमीत कमी वेळांत सगळ्या ऍनडीआरऍफ बॅटालियनांची (दरेक बॅटालियनाचीं 18 पथकां) मजत घेतले. नागरी सुरक्षा, गृह रक्षक आनी राष्ट्रीय कॅडेट कोर (ऍनसीसी), राष्ट्रीय सेवा योजना (ऍनऍसऍस) आनी नेहरू युवा केंद्र संघटना (ऍनवायकेऍस) सारकिली युवा संघटना, हे हेर म्हत्वाचे प्रतिसादक आसतले. गरज लागतली तेन्ना ह्या तत्वांचेर सशस्त्र दळांय तैनात करतले. ऍनडीआरऍफची स्थापणूक / निर्मितीक लागून सशस्त्र सेनेची तैनाती वाडोवप दिसान दीस कमी जावंक जाय. तशेंच, जेन्ना परिस्थिती हाताळप, राज्य सरकार आनी ऍनडीआरऍफच्या हाता भायर वतली, तेन्नाच सशस्त्र दळां तैनात करतले.

वैजकी प्रतिसाद

7.9.1 वैजकी प्रतिसाद जलद आनी प्रभावी आसूंक जाय. चडशे परिस्थितींत राज्य आनी जिल्लो स्तराचेर वैजकी प्रतिसाद येवजण्यांची अंमलबजावणी आनी वैजकी स्रोत बंदोबस्त करपाचेर विशेश लक्ष दिवपाची हमी दिता. प्रशासकीय शिमो आसून लेगीत आपत्तीच्या सुवातींचेर लागसारच्या वैजकी स्रोतांचो स्वेच्छेन बंदोबस्त करपाचेर भर दितात. राज्य / संघ प्रदेशांक, केंद्रा कडेन आशिल्लीं भोंवतीं वैजकी हॉस्पिटलां आनी हेर उपलब्ध संसाधनाय सक्रीय रितीन दितले. महामारीचो उद्रेक थांबोवपा खातीर भलायकी, नितळसाण आनी स्वास्थ्य सेवांचें आपत्ती उपरांतचें वेवस्थापन करप म्हत्वाचें आसता. ते खातीर अशा प्रकाराचे खंयचेय संभावनेचें सातत्यान निरिक्षण करपाची आवश्यकता आसा.

जनावरांची सेवा

7.10.1 पाळीव आनी रानटी जनावरां दोनूय निसर्गीक आनी मानव निर्मीत आपत्तींच्या प्रभावाच्या संपर्कांत आयल्यांत. जनावरांच्या संरक्षणा खातीर योग्य उपाय तयार करपाची गरज आसा आनी

आपत्ती वेळार तशेंच ताचे उपरांतच्या काळांत सामुदायीक येत्नां वरवीं शक्य तितल्या प्रमाणांत तांकां निवारो आनी खाण दिवपाचें साधन सोदप गरजेचें आसा. आपत्ती वेळार कितल्याशाच समुदायांनी जनावरां संबंदी आपुलकी दाखयल्या, हाची नोंद घेवप योग्य थारतलें आनी ह्या तांच्या येत्नांक पूर्वतयारी आराखड्यांत आसपावीत करपाची गरज आसा. भारत सरकाराचे विभाग / मंत्रालयां, जशे पशुसंवर्धन, दूद वेवसाय आनी नुस्तें वेवसाय विभाग, समाजीक न्याय आनी सशक्तीकरण आनी संबंदीत राज्यांनी सगळ्या स्तरांचेर अशे उपाय आंखूंक जाय.

माहिती आनी मिडिया भागिदारी

आपत्तीचे स्थितींत, इलॅक्ट्रॉनिक आनी मुद्रीत मिडिया वरवीं अचूक माहितीचो प्रसार करप खूब म्हत्वाचें आसा. प्रशिक्षीत आपत्ती वेवस्थापन अधिकाऱ्यां कडल्यान पत्रकारांक नियमीत माहिती दिवप आवश्यक आसा. सगळ्या पांवड्यांचेर माहिती वेवस्थापन आनी अचूक अहवाल तयार करपाचें प्रशिक्षण दिवपाचें काम हातांत घेतले.

उपागम

8.1.1 मजती कडेन फकत आनुग्रहीक सहाय्य वा वेळार करपाची आपत्कालीन मजत पुरवठ्याची तरतूद म्हूण पळयनात. ताचे उरफाटें, आपत्तीग्रस्तांक तांच्या राज्यांतल्या पुनर्वसना खातीर सहाय्याची सुविधा आनी समाजीक सुरक्षा आनी प्रभावीत व्यक्तींची सुरक्षा हाची हमी दिवपी व्यापक पद्धतीच्या रुपान तिचे कडेन पळयतात. ही मजत जलद, पुरेशी आनी मंजूर मानदंडाची आसप आवश्यक आसा. मजतीच्या कमीत कमी मार्गदर्शक तत्वांच्या परिभाशेचे दिशा निर्देश ऍनडीऍमए तयार करतली.

तात्पुरती मजत शिबिरांची उबारणी

8.2.1 डीडीऍमए, विशेश करून परत परत येवपी आपत्ती प्रवण ठिकाणांचो सोद घेवन तात्पुरतें शिबीर उबारूंक शकता. आपत्तीपूर्व टप्प्यांत आवश्यक वस्तूंची पुरवण करपी एजन्सींचो सोद घेतले. मजत शिबीर उबारणी खातीर शिक्षणीक संस्थांच्या जागेचो वापर करपाची गरज ना.

8.2.2 तात्पुरती मजत शिबिरांत पिवपाचें आनी न्हावपाचें उदक, नितळसाण आनी आवश्यक भलायकी सेवेच्या सुविधांची योग्य रितीन तरतूद केल्ली आसतली. जंय शक्य आसा थंय सामुदायीक रांदचे कुडींतल्यान अन्न पुरवण आनी शाळा आनी आंगणवाडींत सुदारणां करून शिक्षणाची वेवस्था करपा खातीर आपत्तीग्रस्त कुटुंबांतल्यान विशेश कृती दळाची स्थापना करतले. समान मानवतावादी प्रशासनाचो भाग म्हूण डीडीऍमए वरवीं ऍण्टायटलमॅण्ट कार्ड, लॅमिनेटेड वळखपत्र हेरां सारकिले कार्यक्षम प्रशासन पद्धती विकसीत करतले.

मजत पुरवणेचें वेवस्थापन

8.3.1 मजत आनी पुरवणेचें तत्काळ वेवस्थापनाच्या उण्यांत उण्या मानकाची खात्री करप ही मजत कार्याची म्हत्वपूर्ण विशेशताय आसा. संघटीत रितीन राबोवपाची गरज आशिल्ली अधिप्राप्ती, पॅकेजींग, येरादारी, सांठो आनी मजत आयटमांचें वितरण हांची खात्री करपा खातीर ऍसओपी निश्चीत करतले. प्रभावीत समुदाय आनी स्थानीक अधिकारिणींनी मजत शिबिरांच्या वेवस्थापनांत मेळून काम करपाची आवश्यकता आसा. पारदर्शकता आनी उत्तरदायित्वाची खात्री करपा खातीर रोख रक्कम वा वस्तू रुपान मेळिल्ल्या देणग्यांचें वेवस्थापन करपा खातीर मार्गदर्शक तत्वां विकसीत करतले.

मजत मानदंडांचो फेरनियाळ

8.4.1 चडशा राज्यांनी, आपत्तीक लागून प्रभावीत जाल्ल्या समुदायाच्यो समकालीन गरजो पुराय करूंक सद्याच्या मजत मानदंडांचो फेरनियाळ घेवप आवश्यक आसा. राज्य आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी (ऍसडीऍमए) ऍनडीऍमाच्या मार्गदर्शक तत्वांच्या अनुरूप रिलीफ कोड/मॅन्युअलाचो फेरनियाळ घेवंक शकता आनी मजतीच्या तरतुदीं खातीर मानदंड, मानक आनी निकश विहीत करपा खातीर आपत्ती वेवस्थापन कोड तयार करूंक शकता.

तात्पुरते उपजिविका पर्याय आनी समाजीक – अर्थीक पुनर्वसणूक

8.5.1 खंयचेय व्हडले आपत्ती उपरांत, सामान्यतायेन प्रभावीत समुदाया खातीर तात्पुरते उपजिकिकेचो पर्याय निर्माण करपाची मागणी सदांच उद्भवता आनी राज्य सरकारांनी तांचे आपत्ती वेवस्थापन नियोजन प्रक्रियेंत ताचो विचार करूंक जाय. अशा प्रकाराच्या खंयच्याय पर्यायान तयार

केल्ली मालमत्ता, साधनसुविधा आनी आवश्यक सुखसोयी धोको प्रतिरोधक, टिकावू आनी कमी खर्चाची आसा हाची खात्री करपाची गरज आसा.

मजगतींच्या निवान्यांची तजवीज

8.6.1 विनाशकारी आपत्तीचे बाबतींत, जंय हवामानाची स्थिती जिवाक धोको पावोवपी आसूंक शकता वा जेन्ना अस्थायी निवान्यांत रावपाची अवधी दीर्घकाळ आनी अनिश्चीत आसतली, थंय प्रभावीत लोकांक बरी जीण दिवपा खातीर योग्य नितळसाण सुविधा आशिल्ल्या मजगतींच्या निवान्यांची उबारणी करतले. अशा निवान्यांची रचना पर्यावरण पुरक आनी थळाव्या संस्कृती कडेन सुसंगत आसतली. सर्वसामान्य परिस्थितींत ऍसडीँमा खातीर सामान्य अवधींत भोव-उपेगाचे क्षमते सयत परवडपी आनी स्थानिकांच्या गरजांच्या अनुरूप आशिल्ले मजगतीचे निवारे उबारपाच्या आराखड्यांची मांडणी तयार करप योग्य थारतलें.

उपागम

9.1.1 प्रतिकूल परिस्थितीचें रुपांतर संदीत करपा खातीर फेरबांदावळ प्रक्रिये कडेन पळोवपाचो उपागम सर्वसमावेशक आसूंक जाय. ‘परत बरें निर्माण करप’ हाचे खातीर आपत्ती निवारक वैशिष्ट्यांचो आसपाव करप हें मार्गदर्शक तत्व आसतलें. ह्या टप्प्यांत सगळ्या संबंदितां कडल्यान चड सहनशक्तीची आनी अथक येत्नांची आवश्यकता आसा. काळा प्रमाणें तातडीची भावना कमकुवत जाता ताका लागून प्रशासक, जाळवणदार आनी समुदायांनी ह्या टप्प्याच्या गरजेचेर लक्ष केंद्रीत करूंक जाय. प्रकल्पग्रस्त क्षेत्रांतल्या वा तांच्या संरभोंवतणच्या भागांतल्या समुदायाच्या शारिरीक, समाजीक-संस्कृतीक वा अर्थीक वातावरणाचेर कसलोच परिणाम जावचो ना हें सिद्ध करूंक तंत्रगिन्यानाची निवड आनी प्रकल्पाचे परिणाम हाची मोलावणी करप गरजेची आसा. फेरबांदावळ आनी पुनर्प्राप्तीच्या टप्प्या वेळार, अंमलबजावणी खातीर मनो-समाजीक सहायता आनी मनाक बशिल्ल्या धसक्या संबंदीत सल्लो-मसलत दिवपाची पद्धत विकसीत करपाची आवश्यकता आसा.

मालक आदारीत पुनर्बांदणी

9.2.1 पुनर्बांदणी आराखडे आनी घरांची रचना करप ही सरकार, प्रभावीत समुदाय, बिगर सरकारी संघटना आनी कॉर्पोरेट क्षेत्राचो सहभाग आशिल्ली प्रक्रिया आसप गरजेची आसा. नियोजन प्रक्रिया पुराय जाल्या उपरांत, मालका वरवीं चलयल्लें बांदकाम हो एक पसंतीचो पर्याय आसलो जाल्यार, बिगर सरकारी संघटना आनी कॉर्पोरेट क्षेत्राच्या सहभागाक प्रोत्साहन दितले. पुनर्बांदणीचे कार्यक्रम सरकारान घालून दिल्ल्या मर्यादा आनी गुणात्मक वैशिष्ट्यां भितर आसतले.

गतिशील पुनर्बादणी

9.3.1 आवश्यक सेवा, समाजीक साधनसुविधा आनी मजगतीचे निवारे/शिबीर शक्य तितल्या उण्या वेळांत उबारले. स्थायी पुनर्बादणी खातीर, घरांच्या बांदकामां सयत हेर कामां दोन ते तीन वर्सां भितर पुराय करूंक जाय. पुनर्बादणी प्रक्रिया गतिशील करचे खातीर संबंदीत केंद्रीय मंत्रालयां / विभाग आनी राज्य सरकारांनी समर्पीत प्रकल्प पथकां तयार करूंक जाय.

9.3.2 उच्च आपत्ती प्रवण भागांतल्या पुनर्बादणी खातीर आकस्मीक येवजण सर्वसादारण कालावधींत तयार करपाची गरज आसा, जातूंत विंगड विंगड जाळवणदारां कडेन सल्लो-मसलत करून वास्तुशिल्प आनी संरचनात्मक रचनांचो आसपाव जावंक शकता.

सुरक्षीत उदरगती कडेन पुनर्प्राप्ती जोडप

9.4.1 समाजीक आनी अर्थीक साधनसुविधांतलें उणाव आनी फाटल्या आनी फुडल्या संयोजनांत आशिल्लीं दुबळेपणां पयस करपाचेर भर दितले. उपजिविका पद्धत, शिक्षण, भलायकी सेवा सुविधा, जाणटीं, बायलां आनी भुरग्यांची काळजी सारकिल्या हेर वेव्हार्तायेचें समर्थन आनी तातूंत वाड करपाचे यत्न करतले. जांचेर लक्ष दिवपाची गरज आसतली ते हेर गजाली म्हणल्यार रस्ते, घरां, पिवपाच्या उदकाचे स्रोत, नितळसाण सुविधेच्यो तरतुदी, रिणाची उपलब्धताय, शेता संबंदीत साधनांची पुरवण, शेतांत आनी शेता भायल्या उपक्रमांतल्या तंत्रगिन्यानाचें उन्नतीकरण, सांठो, प्रक्रिया, विपणन आनी हेर.

उपजिविका पूर्वस्थिती

9.5.1 राज्य सरकारान आपत्ती प्रभावीत लोकांची कायम स्वरुपी उपजिविका पूर्वस्थितींत हाडपाचेर भर दिवचो पडटलो आनी बायलांच्या फुडारपणा खाला आशिल्लीं कुटुंबां, कलाकार, शेतकार आनी उपेक्षीत आनी असुरक्षीत घटकांच्या लोकांच्या गरजांचेर विशेश लक्ष दिवचें पडटलें.

उपागम

10.1.1 जाळवणदारांच्या सक्रीय आनी उत्साही सहभागान क्षमता वाडी खातीर धोरणात्मक उपागम प्रभावी रितीन मांडूंक शकता. हे प्रक्रियेंत जागृताय निर्माण करप, शिक्षण, प्रशिक्षण, संशोधन आनी उदरगत (आरएण्डडी), आनी हेरांचो आसपाव आसा. आपत्तींचेर सक्षम प्रतिबंद आनी हाताळणी खातीर योग्य संस्थात्मक चौकट, वेवस्थापन पद्धती आनी संसाधनांचें वांटप हाचेरूय विचार केला.

10.1.2 हातूंतल्या कांय तासांचेर हेर अध्यायांत चर्चा जाल्ल्यान, ह्या भागांत फकत जागृताय, आपत्ती शिक्षण आनी प्रशिक्षण हांचेरूच चड भर दिला. क्षमता वाडीच्या उपागमांत फुडल्या गजालींचो आसपाव आसतलो:

- प्रादेशीक विविधता आनी भोव-धोको असुरक्षीतता लक्षांत घेवन प्राथमीकते प्रमाणें समुदाय आदारीत आपत्ती वेवस्थापन (डीएँम) पद्धत विकसीत करपा खातीर प्रशिक्षणाक प्राधान्य दिवप.
- अंमलबजावणीची प्रभारी राज्यां आनी थळाव्या पांवड्या वयली अधिकारिणी हांचे सयत राज्य आनी हेर जाळवणदारांच्या सल्लो-मसलत प्रक्रिये वरवीं राष्ट्रीय पांवड्यार समुदाय आदारीत आपत्ती वेवस्थापन पद्धतीची संकल्पना.
- सिद्ध कामगिरी सयत गिन्यान-आदारीत संस्थांचो सोद घेवप.
- आंतरराष्ट्रीय आनी प्रादेशीक सहकाराचो प्रसार.
- पारंपारीक आनी उत्कृश्ट जागतीक पद्धती आनी तंत्रगिन्यान आपणावप
- आराखड्यांची चांचणी करूंक टेबल-टॉप ऍक्झरसायज, सिम्युलेशन, कवायत आनी कुशळटाय उदरगतीचेर भर दिवप.
- राज्य / जिल्लो / थळाव्या पांवड्यांचेर वेगवेगळ्या आपत्ती प्रतिसाद गटांचे क्षमतेचें विश्लेशण करप.

राष्ट्रीय प्राधान्यां

10.2.1 क्षमता उदरगत क्षेत्रांत, आपत्ती वेवस्थापन अधिकारी, पदाधिकारी, प्रशिक्षक आनी वेंचिल्ले प्रतिनिधी आनी समुदाय हांच्या प्रशिक्षणाक प्राधान्य दितले.

10.2.2 दोतोर, अभियंते आनी वास्तुशिल्पकार हांचे सारकिल्या वेवसायिकांच्या आपत्ती वेवस्थापन प्रशिक्षणाक आनी अभिमुखतेक उचीत म्हत्व दितले. फुडें, शाळां सयत सगळ्या पांवड्या वयल्या शिक्षणीक संस्थांनी वेव्हारीक आवश्यकतां कडेन अभिमुखते सयत योग्य प्रमाणांत आपत्ती वेवस्थापन प्रशिक्षणाचो विस्तार करपाचेर भर दितले.

संस्थात्मक क्षमता उदरगत

10.3.1 आपत्ती वेवस्थापना खातीर राष्ट्रीय प्रशिक्षण वेळापत्रकाची अंमलबजावणी विकसीत आनी सोयीची करुंक राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन संस्थेची म्हत्वाची भुमिका आसतली. क्षेत्रीय आनी आंतरराष्ट्रीय प्रशिक्षण सहकार्या खातिरूय ती नोडल संस्था म्हूण आसतली. विभिन्न राज्यांनी कितल्योशोच फामाद संस्था आसात, ज्यो आपत्ती वेवस्थानाचें प्रशिक्षण दितात. अशे तरेच्या येत्नांक अर्थीक सहाय्या सयत घटमूट करतले आनी राज्यां/संघ प्रदेशांनी अशे तरेच्या येत्नांक चालना दितले. तेच बरोबर, सगळ्यो प्रशासकीय प्रशिक्षण संस्था, पुलीस अकादमी, राज्य ग्रामीण विकास संस्था, राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दळाची (एँनडीआरएँफ) चार अर्द सैनीक दळ प्रशिक्षण केंद्रां आनी राष्ट्रीय प्रशिक्षण अकादेमी हांचे आपत्ती वेवस्थापनाचे कक्ष आपत्ती वेवस्थापन संबंदीत कुशळटाय विकसीत करपाक सगळ्यांत म्हत्वपूर्ण योगदान दितले. सद्या अस्तित्वांत आशिल्ल्या संस्थांची क्षमता क्षेत्रीय आनी थळाव्या गरजां प्रमाणें वाडोवपाची गरज आसा.

समुदायांक प्रशिक्षण

10.4.1 आपत्तींचो पयलो प्रतिसादक आशिल्ल्यान समुदायांची क्षमता बळिश्ट करप हो क्षमता उदरगतीचे प्रक्रियेचो एक म्हत्वपूर्ण भाग आसा. हातूंत जागृताय, संवेदनशीलता, अभिमुखन आनी समुदाय आनी समुदायांच्या मुखेल्यांच्या कुशळटाय उदरगतीचो आसपाव आसतलो. ऍनडीआरऍफ, नागरी संरक्षण आनी बिगर सरकारी संघटना / रॅड क्रॉस आनी आप-मजत गट हांचे सारकिल्या हेर स्वेच्छीक संघटनां कडल्यान मेळपी मजतीक प्रोत्साहन दितले. फुडारपण आनी उर्बा हांकां उत्तेजन दिवपाची पुराय जापसालदारकी राज्य आनी जिल्लो अधिकारिणीच्या पुराय मार्गदर्शना खाला पीआरआय आनी यूऍलबीचेर आसतली.

वेवसायीक तंत्रीक शिक्षण

10.5.1 आपत्ती वेवस्थापन संबंदीत समकालीन गिन्यानाचो आसपाव करचे खातीर वास्तुशिल्प, अभियांत्रिकी, पृथ्वी विज्ञान आनी वखदां ह्या विशयांतल्या पदवी आनी पदव्युत्तर पांवड्या वयल्या संबंदीत विशेश क्षेत्रांच्या अभ्यासक्रमाचो सक्षम अधिकाऱ्यां वरवीं नियाळ घेतले. शाळा आनी कॉलेजींनी लेगीत ऍनसीसी (नॅशनल कॅडेट कॉर्प्स) आनी बॉय स्कावट्स हांकाय आपत्ती वेवस्थापना संबंदीत कामा खातीर आसपावीत करतले. राष्ट्रीय पांवड्यार, मानव संसाधन विकास मंत्रालय विद्यापिठां आनी तांत्रिकी उत्कृश्टता आशिल्ल्या संस्थांनी विशिश्ट शिक्षणीक विशय म्हूण आपत्ती वेवस्थापनाचे उदरगतीक प्रोत्साहन दितले.

शाळांनी डीऍम शिक्षण

10.6.1 मानव संसाधन विकास मंत्रालय केंद्रीय माध्यमीक शिक्षण बोर्डा वरवीं सगळ्या शाळांनी तांच्या माध्यमीक शिक्षण बोर्डांच्या पाठ्यक्रमांतल्यान आपत्ती वेवस्थापन विशयाचो आसपाव करतले. राज्य सरकारांय राज्य शालेय बोर्डा वरवीं आपत्ती वेवस्थापन पाठ्यक्रमाचो आसपाव जाला हाची खात्री करतलीं. हे शिक्षणीक सामुग्रींत कुशळटाय आदारीत प्रशिक्षण, मानसीक लवचीकता

आनी नेतृत्व गूण हांचो आसपाव आसतलो. शाळा आनी महाविद्यालयांनी आपत्ती वेवस्थापना संबंदीत कामां खातीर ऍनसीसी आनी बॉय स्काव्टसांचोय आसपाव करूंक शकता. शालेय आपत्ती वेवस्थापन येवजणींचे अंमलबजावणी वांगडाच, पूर्व तयारी आनी सुरक्षीततेची भावना विकसीत करप हो आपत्ती शिक्षणाचो उद्देश आसा.

कारागिरांक प्रशिक्षण

10.7.1 कारागिरांचे कुशळतायेची उन्नती हो क्षमता निर्माण प्रक्रियेचो आनीक एक म्हत्वपूर्ण घटक आसा. संबंदीत केंद्रीय मंत्रालयां आनी विभाग कारागिरांक प्रशिक्षीक करूंक स्थायी कार्यक्रमां खातीर संसाधनांचे उपलब्धतायेची खात्री करतले. राज्यांक ह्या गतिविधीक नेटान बडटी दिवंक प्रोत्साहीत करतले. ह्या कार्यक्रमांच्या आंखणे खातीर भारतीय तंत्रगिन्यान संस्था (आयआयटी) आनी राष्ट्रीय तंत्रगिन्यान संस्था (ऍनआयटी) हांचें मार्गदर्शन घेतले. ह्या अंमलबजावणीक उद्देगीक प्रशिक्षण संस्था (आयटीआय) आनी हेर केंद्रीय, थळाव्यो आनी राज्य वेवसायीक प्रशिक्षण संस्था पालव दितल्यो. व्यापक सहभागाची खात्री करपा खातीर, ह्यो कार्यावळी उपलब्ध करून दितले. प्रशिक्षीत कारागिरांचो उपेग करून घेवपा खातीर खाजगी बांदकाम वेवसायीक, कंत्राटदार आनी बिगर सरकारी संघटनां हांची म्हत्वाची भुमिका आसतली अशी अपेक्षा आसा.

हेर गटांक प्रशिक्षण

10.8.1 समुदाय आदारीत आपत्ती वेवस्थापनांत पॅरामॅडिक्स, समाज सेवक, प्लम्बर, सॅनिटरी फिटर आनी सेफ्टी ऑडिटर हांचे सारकिले हेर वेवसायीक गटांची लेगीत म्हत्वाची भुमिका आसतली. ह्या गटांक योग्य कार्यावळीं वरवीं प्रशिक्षण दितले.

परवानोकरण आनी प्रमाणीकरण

10.9.1 तयार वातावरणांत आपत्ती निवारक बांदकामाची खात्री करपा खातीर वेवसायिकांच्या कुशळटायेची चांचणी घेवप म्हत्वाचें थारता. बीआयएँसाक वेवसायीक संस्थांचे मजतीन एकसमान कोड आनी वैशिष्ट्यां विकसीत करपाची विनवणी करतले. फकत पात्र वेवसायिकूच तांच्या क्षेत्रांत वेवसाय करतले हाची खात्री करपा खातीर राज्य सरकारां येवजण विकसीत करतले. राज्य सरकारां तांच्या जोखीम प्रोफायला वांगडा ऐच्छीक मानदंड तिगोवन दवरपा खातीर स्वताचो नोंदणी बॅन्चमार्क लेगीत लागू करतली.

उपागम

11.1.1 सुचीत निर्णय घेवपाची प्रक्रिया बळकट करचे खातीर ज्ञान वेवस्थापन तंत्र-केंद्रीत संघटनात्मक आनी पारिस्थितीक पद्धतींचें संयुक्तीकरण करतले. तांचे अणभव आनी गिन्यान वांटपा खातीर डीऍमच्या क्षेत्रांत गिन्यान संस्थांचें नॅटवर्क निर्माण करपाची गरज आसा. जेन्ना नोडल संस्थां कडल्यान विशेश डोमेनांतल्यान प्राथमीक गिन्यान निर्मिती जातली, तेच वेळार, ऍनआयडीऍम आनी हेर समान संस्थांची ताच्या गिरायक गटांत विशेश करून हेर प्रशिक्षण संस्थांनी गिन्यान संयुक्तीकरण, डेटा वेवस्थापन आनी ताचो प्रसार करपाची म्हत्वाची भुमिका आसतली.

विज्ञान आनी तंत्रगिन्यानाचो सहक्रियाशील वापर

11.2.1 विज्ञान आनी तंत्रगिन्यान आनी पृथ्वी विज्ञान मंत्रालयां आनी भारत सरकाराचे हेर विभाग ऍनडीऍमा कडेन सल्लो-मसलत करून, संशोधना खातीर विशिश्ट गरजो आनी शाखा सोदतले आनी तांचे कुशळटायेच्या आनी गिन्यानाच्या आदाराचेर विशेश डोमेन संस्थांक नेमतले.

ज्ञान संस्था

11.3.1 ऍनआयडीऍम आनी हेर संस्था एकठांय येतल्यो आनी राष्ट्रीय, थळाव्या आनी आंतरराष्ट्रीय पांवड्य वयल्या शिक्षणीक आनी प्रशिक्षण संस्थांक एकठांय हाडटल्यो. ह्यो संस्था आपत्ती वेवस्थापनांत गिन्यान भांडार तयार करतल्यो आनी ज्ञान आदार वाडोवंक प्रयत्नशील आसतल्यो.

माहिती आनी संचार तंत्रज्ञाना (आयसीटी) वरवीं ज्ञानाचो प्रसार

देशी तंत्रीक ज्ञान (आयटीके)

11.4.1 भारताच्या विंगड विंगड भागांनी आपत्तींक तोंड दिवपाचो येत्त आनी चांचणी पद्धतीं वरवीं तंत्रिकी ज्ञानाचें आनी अणभवाचें एक समृद्ध दायज प्राचीन काळान दिल्लें आसा. तांच्या आपत्ती वेवस्थापन यत्नांक दर्जो प्राप्त करून दिवपाच्या उद्देशान ह्या मूल्यवान दायजाची वळेरी तयार करपाक, समकालीन पद्धती वरवीं उत्पादनां प्रमाणीत करपाक आनी परिणामाचो प्रसार योग्य सुवातेर आनी प्रभावीत समुदायांत करपा खातीर एकमतान यत्न करतले.

भारत आपत्ती संसाधन नॅटवर्क (आयडीआरएँन)

11.5.1 राष्ट्रीय पांवड्यार विंगड विंगड एजन्सी, डोमेन आनी फांट्याच्या संसाधनांचो आसपाव करपाक भारत आपत्ती संसाधन नॅटवर्क (आयडीआरएँन) चे सद्याच्या चौकटीचो विस्तार करपाची गरज आसा. सुलभ पुनर्प्राप्ती, वापर आनी ऑनलायन अद्यावतीकरणा खातीर संबंदीत माहिती भौशीक डोमेनाचेर घालतले.

भारत आपत्ती ज्ञान नॅटवर्क (आयडीकेएँन)

11.6.1 आपत्ती वेवस्थापनाचेर ज्ञान वांटपाचे माचयेची गरज आशिल्ल्याची कबुली म्हूण आनी तज्ञांच्या संबंदीत क्षेत्रां कडेन चर्चा करपाक आनी संवाद सादपाक सुविधेचें जावचे म्हूण, भारत आपत्ती गिन्यान नॅटवर्क पोर्टल स्थापीत केलां. हें पोर्टल आपत्ती वेवस्थापना कडेन संबंदीत आशिल्ली माहिती संकलीत, एकत्रीत आनी प्रसारीत करपाचें साधन म्हूण काम करतलें. तें सगळे सरकारी विभाग, वैधानीक एजन्सी, संशोधन संघटनां / संस्था आनी मानवतावादी संस्था हांकां तांचें गिन्यान आनी तंत्रिकी कुशळटाय सामुहीक आनी वैयक्तीक रितीन वांटपा खातीर जोडटलें.

बेस बऱ्या ढद्धतींचें आनी संशोधनाचें दस्तावेजीकरण

11.7.1 खंयचेय आपत्ती उपरांत, तत्काल तज्ञांचे मजतीन क्षेत्राचो अभ्यास करतले. हो अभ्यास विद्यमान प्रतिबंध आनी शमन उपायांत आशिल्ले उणाव सोदून काडपाचेर ध्यान केंद्रीत करतलो तशेंच पूर्वतयारी आनी प्रतिक्रियेच्या स्थितीचें मूल्यांकन करतलो. तेच तरेन, फाटले फावटीचे आपत्तीचो अणभव लेगीत संकलीत आनी दस्तावेजीकरण करतलो. आपत्ती वेवस्थापन प्रि या आनी प्रशिक्षणाच्यो गरजो आनीक सुदारपाक पुनर्प्राप्ती आनी फेरबांदावळ प्रक्रियेचें विश्लेशण करतलो. विशेशज्ञांचे मजतीन, ऍनआयडीऍम केशींच्या अभ्यासाची उदरगत आनी योग्य ढद्धतींचें दस्तावेजीकरण जावचे खातीर वेवसायीक रितीन एक संदर्भ पुस्तक तयार करतली. हें गिन्यान पुराय देशांतल्या संबंदितां मेरेन तशेंच आंतरराष्ट्रीय संघटनां मेरेनूय पावयतली.

उपागम

12.1.1 आतां मेरेन, मजत-केंद्रीत उपागम संशोधन आनी उदरगत प्रयत्नांक थारावीक डोमेना पुरतेच मर्यादीत दवरल्यात. ह्या क्षेत्रांची भविश्यांतल्या येत्नांची एक प्राथमीक चिंता म्हणल्यार भारतांतल्या विंगड विंगड भागांत विभिन्न धोक्या संबंदान व्यापक संशोधन गरजांची वळख आनी मागणी प्रमाणें जावपी कार्यावळींक गती दिवप. थळाव्या आनी आंतरराष्ट्रीय जोड-पालवाक प्रोत्साहीत करपाची गरज आसा.

संस्थात्मक आंखणी

12.2.1 वापरकर्तो अनुकूल रितीन घटमूट आनी अत्याधुनीक कला, विज्ञान आनी तंत्रगिन्यान पर्याय दिवपी आघाडीच्या संशोधन आनी उदरगतीच्या येत्नां वरवीं समर्थीत पुराय आपत्ती वेवस्थापन आसप गरजेचें आसा. आपत्ती वेवस्थापनाच्या मळार वावुरपी विंगड विंगड गट आनी संस्थां मदीं परस्पर प्रवळीकरण आनी सहक्रियाशीलता वाडोवपा खातीर अग्रसक्रिय कार्यनिती आपणायतले. अशे तरेच्या येत्नांक प्रोत्साहन दिवन संग्रहीकरण, माहिती आनी कुशळटाय हांच्या उन्नतीक आनी वांटणेक प्रोत्साहन दितले. टॅलण्ट पूल (कुशळटाय संबंदीत) गटांच्या एकत्रीकरणाचे प्रक्रियेंतल्यान भोव-फांटो गजालींचो सोद घेतले आनी राष्ट्रीय आनी राज्य पांवड्यार एका स्थायी यंत्रणे वरवीं ताचेर लक्ष दितले. केंद्रीय मंत्रालयां आनी कृषी, अणु उर्जा, भूंय विज्ञान, पर्यावरण आनी रानां, भलायकी, उद्येग, विज्ञान आनी तंत्रगिन्यान आनी अवकाश खातीं आनी आयआयटी, ऍनआयटी आनी विद्यापिठां सारकिल्या शिक्षणीक संस्थां वांगडा लागींचो संवाद कायम दवरतले.

गरजेचो सोद आनी संशोधनाचो प्रचार

12.3.1 ऍनडीऍमए न आपत्ती जोखीम उण्यो करपाच्यो व्यापक संशोधन गरजो सोदपा खातीर विज्ञानीक आनी तंत्रीक संस्थांतल्या तज्ञांचो एक गाभो गट आदींच स्थापन केला. ते गिन्यानाची खोलाय आनी कुशळटायेचेर आदारीत संशोधन वांगडी / एजन्सी / गट सोदून काडटले. भारता कडेन विशेश संबंदीत वातावरणांतले बदल आनी जागतीक तापमान हांचेर चड भर दितले.

12.3.2 सैमीक आपत्ती वांगडाच तंत्रगिन्यानीक आनी मानव निर्मीत आपत्ती हांचो आसपाव आशिल्ल्या हेर विभागीय संकल्पनांक संबंदीत विशयां वयल्या संशोधनाचो प्रचार करतले. ह्या आपत्तींच्या अल्प-मुदत आनी दीर्घ-मुदत परिणामांची मोलावणी करचे खातीर, अनुकरण अभ्यासाचेर आदारीत मायक्रो झोनेशन आनी परिस्थिती उदरगत ह्या सारकिल्या मळांचेर संशोधन आनी उदरगतीक प्रोत्साहन दितले.

13.1.1 ह्या धोरणाचो उल्लेख नव्या प्रवासांतल्या फकत पयल्या पांवड्याचें प्रतिनिधित्व करता. सगळ्या स्तरांचेर विंगड विंगड संस्थांनी आनी व्यक्तींनी जाचे भितर थारावीक कृती करपाक जाय अशी व्यापक रचना तयार करपाचें हें एक साधन आसा. लक्ष्य थारायलां आनी आशा आसा की, दिका दाखयल्या. मंच तयार जाला आनी आता नकाशे भायर काडपाची गरज आसा.

13.1.2 फाटीं जाल्ल्या ज्या आपत्तिंनी व्हडा प्रमाणांत जिवीत हानी आनी संपत्तीचें लुकसाण केलें आनी समाजाची अर्थीक बुन्याद हालयली तांकां तोंड दिवपी विंगड विंगड उपागमांची सुरवात जाता हाची सुचना दिवपी नागरिकांच्या संघटीत गटान संसंदेच्या कायद्या वरवीं जाग्यार घातिल्ल्या अतिजलदपणान सक्षम जावपी पर्यावरणाक ताच्या सारांत धरपाचो ह्या दस्तावेजान यत्न केला. आपत्ती फकत अर्थीक आनी उदरगतीचे वाडिकूच धक्को दिता अशें ना, जाल्यार देशाच्या सुरक्षा वातावरणाचेरूय गंभीर परिणाम करता हाचें वास्तव चित्र हो दस्तावेज उबें करता.

13.1.3 हाची मुख्य संकल्पना म्हणल्यार भोव-विभागीय संयोगान वावर करून नव्यानूच निर्मीत आपत्ती वेवस्थापन संरचने वरवीं सशक्त केल्ले आपत्तीची समजूत आनी स्थितीस्थापक समुदायाक राष्ट्रीय दृष्टीकोनाची जाणीव जावंक मजत जातली.

13.1.4 वर्सान वर्सा आपत्ती उपरांत नाका आशिल्लो खर्च करचे परस आळाबंद, पूर्वतयारी आनी शमना खातीर योग्य अर्थीक वांटणी करपा खातीर राष्ट्रीय फुडारपणाची दृढ खात्री करून दिवप हाचीय ही एक अभिव्यक्ती आसा.

13.1.5 जांचे कडेन हें कार्य फुडें व्हरपाची जापसालदारकी दिल्या तांकां अशें दिसलें की, ताचे सावन तांच्या हातांत तांका जाय आशिल्ली ताकद आनी दिका मेळ्ळ्या जाल्यार ह्या धोरणाचो उद्देश सुफल जातलो.

संक्षिप्त उतरावळ

एआरएमवी	- अपघात मजत वैजकी वॅन
बीआयएस	- भारतीय मानक ब्युरो
सीबीओ	- समुदाय आदारीत संस्था
सीबीआरएन	- रसायनीक, जैवीक, रेडियोलॉजिकल आनी अण्वीक
सीसीएमएनसी	- सैमीक संकश्टां विशींच्या वेवस्थापना संदर्भातली मंत्रीमंडळ समिती
सीसीएस	- सुरक्षे विशींची मंत्रीमंडळ समिती
सीएसआर	- कॉर्पोरेट समाजीक जापसालदारकी
सीआरएफ	- सैमीक संकश्ट मजत निधी
डीडीएमए	- जिल्लो आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी
डीएम	- आपत्ती वेवस्थापन
जीआयएस	- भुगोलीक माहिती प्रणाली
जीओआय	- भारत सरकार
जीपीएस	- ग्लोबल पोजिशनिंग सिस्टम
एँचएँलसी	- उच्च स्तरीय समिती
एँचपीसी	- उच्च शक्ती समिती
आयएवाय	- इंदिरा आवास योजना
आयसीएस	- घडणूक आदेश पद्धत
आयसीटी	- माहिती आनी संचार तंत्रगिन्यान
आयडीआरएन	- भारत आपत्ती संसाधन नेटवर्क
आयडीकेएन	- भारत आपत्ती गिन्यान नेटवर्क
आयआयटी	- भारतीय तंत्रगिन्यान संस्था
आयएमसी	- आंतर-मंत्रालयीन समिती
आयएमजी	- आंतर-मंत्रालयीन गट
आयटी	- माहिती तंत्रगिन्यान
आयटीआय	- उद्देगीक प्रशिक्षण संस्था

आयटीके	- देशी तंत्रिकी गिन्यान
एँमएँचए	- गृह मंत्रालय
एँनसीसी	- नॅशनल कॅडेट कोर
एँनसीसीएँफ	- राष्ट्रीय संकश्ट आकस्मीकताय निधी
एँनसीएँमसी	- राष्ट्रीय पेंच वेवस्थापन समिती
एँनडीईएँम	- आपात्कालीन वेवस्थापना खातीर राष्ट्रीय डेटाबेज
एँनडीएँमए	- राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी
एँनडीएँमएँफ	- राष्ट्रीय आपत्ती शमन निधी
एँनडीआरएँफ	- राष्ट्रीय आपत्ती प्रतिसाद दळ
एँनईसी	- राष्ट्रीय कार्यकारिणी समिती
एँनजीओ	- बिगर सरकारी संस्था
एँनआयडीएँम	- राष्ट्रीय आपत्ती वेवस्थापन संस्था
एँनआयटीएँस	- राष्ट्रीय तंत्रगिन्यान संस्था
एँनएँसडीआय	- राष्ट्रीय थळावी डेटा सुविधा
एँनएँसएँस	- राष्ट्रीय सेवा येवजण
एँनवायकेएँस	- नेहरू युवा केंद्र संघठन
पीपीपी	- भौशीक खाजगी भागिदारी
पीआरआय	- पंचायती राज संस्था
आर एँण्ड डी	- संशोधन आनी उदरगत
एँसएँआरसी	- प्रादेशीक सहकार्या खातीर दक्षीण आशियाई संघटना
एँसडीएँमए	- राज्य आपत्ती वेवस्थापन अधिकारिणी
एँसडीआरएँफ	- राज्य आपत्ती प्रतिसाद दळ
एँसईसी	- राज्य कार्यकारिणी समिती
एँसओपी	- मानक कार्यप्रणाली
यूएँलबी	- शारी थळावी संस्था
यूएँन	- संयुक्त राष्ट्र
यूटीएँस	- संघ प्रदेश
डब्ल्यूएँमओ	- संवसारीक वेधशाळा संघटनां